
KULTTUURITOIMIKUNTATOIMINTA VISAMÄEN JA VANAJANHARJUN PALVELUKODEISSA

Selvitys arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksista mielenterveyskuntoutujien palvelukotien yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Hämeenlinna, 20.1.2012

Sanna Hatakka

Tuire Hyvönen

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen kasvat

Tekijät	Sanna Hatakka & Tuire Hyvönen	Vuosi 2012
Työn nimi	Kulttuuritoimikuntatoiminta Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa – Selvitys arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksista mielenterveyskuntoutujien palvelukotien yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä 2010–2011 -hankkeelle. Hankkeen tavoitteena oli kehittää kulttuuritoimikuntamallia yhteisöllisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä lisäävänä toimintamallina. Tavoitteena oli myös tuottaa luovia ja kulttuurisia toimintoja yhteistyössä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tiedon tuottaminen kulttuuritoimikunnan toimivuudesta sekä vaikutuksista yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin hankkeessa mukana olleissa mielenterveyskuntoutujien palvelukodeissa.

Tutkimuksen taustateoria muodostettiin aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta ja hankkeen muusta materiaalista. Teoriassa keskityttiin sosiokulttuuriseen innostamiseen sekä kulttuuriin ja hyvinvointiin ihmisten arjessa. Aineistonkeruun tutkimusmenetelminä käytettiin asukkaille suunnattuja kyselyitä, työntekijöiden ryhmätemahaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja tutkimukseen sovelletulla aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyötutkimuksen tuloksista voidaan todeta kulttuuritoimikuntatoiminnan jääneen irralliseksi mielenterveyskuntoutujien palvelukotien muusta arjesta, mutta kuitenkin omalta osaltaan lisänneen palvelukotien asiakaslähtöisyyttä. Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutusten palvelukotien yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin jääneen melko vähäisiksi. Toiminnan voidaan kuitenkin sanoa osaltaan edistäneen asukkaiden välisiä sosiaalisia suhteita sekä heidän omatoimisuuttaan. Kulttuuritoimikuntatoiminnan mielenterveyskuntoutusyksiköihin juurruttamiseksi tarvitaan kuitenkin jatkossa enemmän tukea ja ajallisia resursseja hankkeelta.

Avainsanat kulttuuritoimikuntatoiminta, yhteisöllisyys, sosiokulttuurinen innostaminen, osallisuus, asiakaslähtöisyys

Sivut 46 s. + liitteet 8 s.

HÄMEENLINNA
Degree programme in Social Services
Sociopedagogical education

Authors

Sanna Hatakka &
Tuire Hyvönen

Year 2012

Subject of Bachelor's thesis

Cultural Committee Operation in the Assisted Living Facilities of Visamäki and Vanajanharju – A Report on the Effects of Everyday Cultural Activities on the Communality and Communal Welfare in the Assisted Living Facilities for Mental Health Clients

---

ABSTRACT

The thesis was implemented in the “Promoting the Cultural Mentoring Model in Kanta-Häme 2010–2011” project of the Education and Research Centre of Wellbeing at HAMK University of Applied Sciences. The aim of the project was to develop a cultural committee model in order to enhance communality and client orientation. The aim was also to produce creative and cultural activities in cooperation with partners from the field of culture and art. The intention of the thesis was to produce information about the functionality and effects of the cultural committee on the communality and communal welfare in the mental health rehabilitation units.

The theoretical background of the study is based on related literature and other materials pertaining to the project. Sociocultural animation as well as culture and wellbeing in people's everyday life were emphasized in the theory. Queries, thematic group interview and participant observation were used as the methods of collecting material. The material was analyzed by using identification of themes and inductive content analysis.

In the light of the results, it can be stated that the cultural committee operation did not succeed in becoming a part of the everyday routines of the mental health rehabilitation units. However, client orientation increased in the units. As a conclusion of the study, it can be stated that the effects of the cultural committee operation on the units' communality and communal welfare were quite insignificant. It can still be said that the activities contributed to enhancing the clients' independence and social relations. In the future, more support and time are needed in order to embed the cultural committee operation in the social and health care service units.

Keywords cultural committee operation, communality, sociocultural animation, participation, client orientation

Pages 46 p. + appendices 8 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KULTTUURIMENTOROINTIMALLIN EDISTÄMINEN KANTA-HÄMEESSÄ - HANKE 2010–2011	2
2.1	Taustaa	2
2.2	Tavoitteet.....	3
2.3	Kulttuuritoimikuntamalli käsitteenä.....	4
2.4	Yhteistyötaho	4
2.5	Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien kulttuuritoimikunta.....	5
2.6	Kehittämistyön toteutus palvelukodeissa	5
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	7
3.1	Yhteisöllisyys	7
3.2	Kulttuuri ja hyvinvointi arjessa	8
3.3	Sosiaalipedagogiikka.....	10
3.4	Sosiokulttuurinen innostaminen.....	11
4	TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄN KUVAUS.....	13
4.1	Mielenterveystyö.....	13
4.2	Mielenterveyskuntoutus	15
4.3	Mielenterveyskuntoutujien palvelut ja tuki.....	15
5	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	16
6	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	17
6.1	Tutkimuksen tarkoitus.....	17
6.2	Tutkimuskohde.....	18
6.3	Kvalitatiivinen tutkimus.....	18
6.4	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	19
7	AINEISTONHANKINTA.....	19
7.1	Toiminnalliset toteutukset.....	20
7.2	Kyselylomakkeet.....	21
7.3	Ryhmäteemahaastattelu.....	22
8	AINEISTONANALYYSI	23
8.1	Teemoittelu.....	24
8.2	Sisällönanalyysi.....	24
8.3	Kyselylomakkeen analysointi	25
8.4	Ryhmäteemahaastattelun analysointi	26
8.5	Kyselylomakkeiden ja ryhmäteemahaastattelun yhdistäminen ja analysointi ..	26
8.6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27

9	TULOKSET	29
9.1	Kulttuuritoiminnan toteutus	29
9.2	Osallisuus	31
9.3	Mielekkyyys	33
9.4	Yhteinen tekeminen.....	34
9.5	Toisten huomioiminen.....	35
9.6	Kulttuuritoimikunnan tuoma muutos	36
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
11	POHDINTA JA ARVIOINTI.....	40
	LÄHTEET	44

Liite 1	Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hanke. Kulttuuritoimikuntien perustaminen Vanajanharjun ja Visamäen palvelukodeissa - esite
Liite 2	Kyselylomake kulttuuritoiminnasta Visamäen ja Vanajaharjun kulttuuritoimikuntalaisille
Liite 3	Kyselylomake kevätpäivästä Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien asukkaille
Liite 4	Ryhmäteemahaastattelun runko
Liite 5	Mitä yhteisöllisyys on?

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheina ovat arjen kulttuurisen toiminnan vaikutukset yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin mielenterveyskuntoutujien palvelukotityyppisissä yhteisöissä. Opinnäytetyö toteutettiin Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä 2010–2011 -hankkeelle. Hanke oli jatkoa Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeelle, joka toteutettiin vuosina 2009–2010. Hankkeen ensimmäisen vaiheen tavoitteena oli yhteisöllisyyden ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistäminen tuottamalla asiakaslähtöisellä sekä osallistavalla tavalla luovia ja kulttuurisia toimintoja arkeen. Lisäksi tavoitteena oli sosiaali- ja terveysalan asiakkaiden tai asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen tavoitteellisemmin kulttuurin avulla, kulttuuristen ympäristöjen rakentaminen sekä Hämeenlinnan monipuolisen taide- ja kulttuuriverkoston hyödyntäminen.

Hankkeen toisen vaiheen tarkoituksena oli laajentaa kulttuurimentorointimallin seudullista käyttöä ja lisätä yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan sekä taide- ja kulttuurialan toimijoiden välillä. Kulttuurimentorointimallin pohjalta on siis luotu kulttuuritoimikuntamalli ja sen mukainen kulttuuritoimikuntatoiminta. Hankkeen molemmat vaiheet olivat osana valtakunnallista Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa ja sen yhteydessä käynnistettyä Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014 -ehdotusta.

Opinnäytetyön aihe valikoitui yhteisen kiinnostuksen kohteemme eli mielenterveystyön myötä. Koemme, että nyt ja tulevaisuudessa taide ja kulttuuri ovat tärkeitä tekijöitä ihmisten mielenterveyden edistäjinä ja tukijoina. Kulttuuri on jokaisen ihmisen oikeus ja tärkeä hyvinvointimme vaikuttava tekijä. Myös kehittämis- ja hanketyöskentely kiinnosti meitä molempia, sillä meillä ei ollut siitä aikaisempaa kokemusta. Hanke- ja projektityöt ovat olennainen osa työelämän kehittämistä ja ammattityötä. Halusimme myös laaja-alaisen käsityksen sosiaali- ja terveysalan työstä, minkä vuoksi valitsimme aihealueet, joilta meillä ei ollut vielä paljonkaan kokemusta.

Opinnäytetutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa kulttuuritoimikunnan ja sen myötä kulttuurimentorointimallin toimivuudesta ja vaikutuksista yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin mielenterveyskuntoutujille tarkoitetuissa palvelukodeissa. Tavoitteena on myös nostaa esiin arjen kulttuuria ja tutkia sen tuottamista palvelukotien omista lähtökohdista. Keskeisenä lähtökohdiana tutkimuksessa on myös asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden huomioon ottaminen.

Tutkimuksen teoriaosuus koostuu sosiaalipedagogiikasta, sosiokulttuurisesta innostamisesta, arjen kulttuurista ja hyvinvoinnista sekä yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyössä on myös kohderyhmäkuvaus, jossa avataan lyhyesti mielenterveystyötä ja mielenterveyskuntoutusta. Tutkimusaineisto

hankittiin kyselylomakkeiden ja ryhmäteemahaastattelun avulla. Aineisto analysoitiin soveltaen aineistolähtöistä sisällönanalyysia sekä teemoittelua.

Aineistonanalyysin ja tutkimuksen luotettavuuden sekä eettisyyden pohtimisen jälkeen esitellään tulokset. Tulosten esittelyn jälkeen ovat tutkimuksen johtopäätökset sekä opinnäytetyön pohdinta- ja arviointiosuus. Lisäksi liitteet, kuten kyselylomakkeet ja ryhmäteemahaastattelun runko, ovat opinnäytetyön lopussa lähteiden jälkeen.

2 KULTTUURIMENTOROINTIMALLIN EDISTÄMINEN KANTA-HÄMEESSÄ -HANKE 2010–2011

Tässä luvussa avataan Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen taustaa ja tavoitteita. Opinnäytetyön yhteistyökumppaneina olivat hankkeen lisäksi myös Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodit, joihin perustettiin yhteinen kulttuuritoimikunta keväällä 2011. Tässä luvussa kerrotaan myös palvelukodeista sekä kulttuuritoimikuntatoiminnan toteuttamisesta niissä.

2.1 Taustaa

Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen taustalta löytyy Terveiden edistämisen politiikkaohjelma, joka hyväksyttiin vuonna 2007 osana hallituksen strategia-asiakirjaa valtionneuvoston periaatepäätöksellä. Kyseisen politiikkaohjelman osana käynnistettiin eri hallinnonalojen ammattilaisten kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelman valmistelu vuosille 2010–2014. Toimintaohjelman nimi vaihdettiin myöhemmässä vaiheessa Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. (Opetusministeriön julkaisuja 2010:1, 3.)

Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia -ehdotuksen tavoitteena on edistää terveyttä ja hyvinvointia kulttuurisin keinoin sekä lisätä osallisuutta yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Toimintaohjelman painopistealueet ovat

- 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
- 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
- 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin.

Toimintaohjelman konkreettiset tavoitteet ovat

- 1) lainsäädäntöön, hallintoon ja rahoitukseen vaikuttaminen
- 2) julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön lisääminen
- 3) tutkimuksen ja tietopohjan laajentaminen
- 4) koulutukseen vaikuttaminen
- 5) tiedon levittäminen.

(Opetusministeriön julkaisuja 2010:1, 73.)

Toimintaohjelman puitteissa Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus toteutti Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentoimintaa hyvinvointialalla -hankkeen 1.8.2009–31.12.2010 Opetusministeriön antamalla valtionavustuksella. Ensimmäisen vaiheen yhteistyökumppaneina olivat Hämeenlinnan työvalmennussäätiö Luotsi, Hämeenlinnan Vanhusten asuntosäätiö ja Taidekeskus Kettuki. Hankkeen tavoitteena oli yhteisöllisyyden ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistäminen tuottamalla asiakaslähtöisellä sekä osallistavalla tavalla luovia ja kulttuurisia toimintoja vanhus- ja vammaispalveluyksiköiden arkeen. Tarkoituksena oli myös edistää asiakkaiden tai asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia tavoitteellisemmin kulttuurin avulla sekä rakentaa kulttuurisia ympäristöjä. Pyrkimyksenä oli myös Hämeenlinnan monipuolisen taide- ja kulttuuriverkoston hyödyntäminen. (Rimmi 2010, 5, 9.)

Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä 2010–2011 -hanke oli jatkoa vuosina 2009–2010 toteutetulle hankkeelle. Jatkohankkeen tarkoituksena oli jatkaa kulttuurimentorointimallin edistämistä muihinkin sosiaali- ja terveysalan yksiköihin, kuten mielenterveystyöhön sekä tuoda vammaistyö enemmän esille. Hankkeeseen osallistuivat muun muassa mielenterveyskuntoutujille tarkoitettut Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodit. Hankkeen tavoitteena oli ensimmäisen vaiheen tavoin edistää yhteisöllisyyttä ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia sosiokulttuurisin keinoin sekä myös verkottaa toimijoita keskenään. Palveluyksiköiden asukkaita osallistettiin tuottamaan luovia ja kulttuurisia toimintoja arkeen. Mielenterveyskuntoutuksessa tärkeänä lähtökohtana onkin osallistaa asukasta olemaan oman elämänsä subjekti eli toimija.

2.2 Tavoitteet

Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen pää-tavoitteet olivat lähtökohtaisesti samat kuin vuosina 2009–2010 toteutetun hankkeen. Hankkeen tarkoituksena oli lisäksi kehittää kulttuuritoimikuntamallia tavoitteellisesti yhteisöllisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä lisäävänä toimintamallina. Tavoitteena oli myös lisätä yhteistyötä eri toimijoiden, sosiaali- ja terveysalan yksiköiden, koulujen sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden välillä. Lisäksi hankkeen tavoitteena oli saada mukaan toimintaan enemmän erilaisia palveluyksiköitä koko Kanta-Hämeestä. (Rimmi 2010, 20.)

Hankkeen pyrkimyksenä oli yksikkökohtaisen kulttuuritoiminnan ohella hyödyntää eri palveluyksiköiden voimavaroja sekä niissä hankkeen puitteissa tuotettuja materiaaleja ja menetelmiä. Tavoitteena oli eri palveluyksiköiden verkostoituminen keskenään. Kulttuuritoimikunnilla oli siis mahdollisuus esimerkiksi pyytää järjestämiinsä tapahtumiin muiden hankkeessa mukana olleiden palveluyksiköiden osajia.

2.3 Kulttuuritoimikuntamalli käsitteenä

Kulttuuritoimikunta koostuu palveluysiköiden asukasedustajista sekä työntekijäedustajista. Yhdessä he vastaavat oman palveluysikkönsä arjen kulttuurisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta sekä arvioinnista. Työntekijäedustajat toimivat kulttuurimentoreiden roolissa, jossa heidän tulee vastata palveluysikkönsä kulttuuritoiminnan ohjaamisesta dialogisella ja luovalla tavalla sekä yhteisöstä nousseiden ehdotusten ja toiveiden viemisestä eteenpäin esimiehille ja koko yhteisölle. Tästä eteenpäin kulttuuritoimintaan osallistuneista työntekijöistä käytetään tässä raportissa nimitystä kulttuurimentorit. (Rimmi 2010, 11.)

Keskeistä kulttuuritoimikuntamallissa on

- 1) vahvistaa arjen elämänsisältöjä kulttuurisen toiminnan avulla
- 2) ylläpitää toimintakykyä
- 3) vahvistaa asiakkaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä
- 4) ylläpitää yhteyttä yhteiskunnan kulttuuritoiminnan ja palveluysikön välillä.

(Rimmi 2010, 11.)

2.4 Yhteistyötaho

Opinnäytetyömme työelämäyhteytenä toimivat Mehiläisen konserniin, aiemmin Human Care Network – HCN Oy, kuuluvat mielenterveyspalveluasumista tarjoavat Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodit Hämeenlinnassa. Mehiläinen-konserni tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluita yksityisesti Suomessa, ja se kuuluu Pohjoismaiden suurimpaan yksityiseen terveys- ja hoivapalveluyritykseen, Ambea-konserniin. Sosiaalipalveluiden osalta Mehiläiseen kuuluu tällä hetkellä 12 lastensuojeluyksikköä, 21 mielenterveyskuntoutusyksikköä, kahdeksan vanhusten hoitokotia sekä vammais- ja kehitysvamma palveluysiköitä. (Mehiläinen Oy 2011a.)

Mehiläisen kuntoutustyössä pidetään tärkeinä säännöllistä päivärytmiä, yhteisöllisyyttä, turvallisuutta, ammattitaitoisen henkilökunnan tukea ja läsnäoloa. Kuntoutuksessa korostetaan lisäksi asiakkaiden yksilöllisyyttä. Mehiläinen tarjoaa asiakkailleen tasapainoisen kuntoutusympäristön, sosiaalista kuntoutusta sekä virkistys- ja ryhmätoimintaa. (Mehiläinen Oy 2011b.)

Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa tarjotaan asukkaille kodinomaisen asumisympäristö, jossa työntekijöiden tuki on koko ajan saatavilla. Visamäen palvelukoti on osa saumatonta kuntoutusketjua matkalla itsenäiseen elämään, kun taas Vanajanharjun palvelukoti tarjoaa kuntoutusta pitkään sairastaneille mielenterveyskuntoutujille. Palvelukodit sijaitsevat kahdessa vierekkäisessä kerrostalossa Katuman kaupunginosassa Hämeenlinnassa, ja niitä yhdistää yhteinen pihapiiri. Palvelukodeilta on lyhyt matka työsalille, jossa asukkaat voivat osallistua työtoimintaan osa-

na kuntoutustaan. Asiakas voi myös osallistua työtoimintaan jo kotiuduttuaan palvelukodista. (Mehiläinen Oy 2011c; Mehiläinen Oy 2011d.)

2.5 Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien kulttuuritoimikunta

Palvelukoteihin perustettiin yhteinen kulttuuritoimikunta keväällä 2011 Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen puitteissa. Kulttuuritoimikuntaan kuului aluksi Vanajanharjun palvelukodista kolme asukasta ja kaksi työntekijää sekä Visamäen palvelukodista kolme asukasta ja kaksi työntekijää. Lisäksi toimikuntaan kuului Visamäestä neljäs asukasedustaja jo toiminnan alettua, mutta hän jäi myöhemmin pois. Kun kulttuuritoimikunta kokoontui syksyllä 2011 kesätauon jälkeen, siihen kuului kolme asukasedustajaa ja kolme kulttuurimentoria. Kulttuuritoimikunnan asukasedustajista yksi oli Vanajanharjusta ja Visamäestä kaksi, joista toinen ilmoitti jäävänsä pois kulttuuritoimikunnasta syksyn ensimmäisen kokouksen jälkeen.

Kulttuuritoimikunnan pyrkimyksenä on toteuttaa yhteisöstä nousseita ideoita kulttuurisesta toiminnasta ja nostaa esille Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien arjen kulttuuria. Kulttuuritoimikunnan tärkeänä tavoitteena on myös lisätä palvelukotien välistä yhteistyötä. Kulttuuritoiminta voi sisältää esimerkiksi taiteen tekemistä, taidenäyttelyiden järjestämistä tai yhteisiä retkiä. Kulttuuritoimikunnan tarkoituksena on lisäksi tehdä yhteistyötä Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeenlinnan kulttuuritoimijoiden kanssa.

2.6 Kehittämistyön toteutus palvelukodeissa

Palvelukodeissa ryhdyttiin toteuttamaan Hämeen ammattikorkeakoulun hankkeen puitteissa kulttuuritoimikuntatoimintaa. Meidän opinnäytetyöntekijöiden ja projektipäällikön, Pirkko Rimmin, ensimmäisessä tapaamisessa palvelukotien työntekijöiden kanssa 2.2.2011 tuli esille, että palvelukoteihin oli perustettu jo alustava kulttuuritoimikunta. Kulttuuritoimikuntaan oli jo valittu työntekijät, mutta ei asukasedustusta. Palvelukotien työyhteisöistä oli valittu neljä työntekijää toimimaan kulttuurimentoreina, kaksi Visamäestä ja kaksi Vanajanharjusta. Myöhemmin kulttuuritoimikuntaan osallistui keväällä seitsemän asukasta ja syksyllä kolme asukasta. Osa asukkaista toimi kulttuuritoimikunnassa alusta lähtien koko ajan, osa oli mukana vain lyhyen aikaa.

Ennen kuin kulttuuritoimikunta aloitti toimintansa Vanajanharjun ja Visamäen palvelukodeissa, niissä järjestettiin alkuinfot asukkaille 3.3.2011. Alkuinfot olivat osa hankkeeseen kuuluvaa alkukartoitusta. Alkuinfoihin osallistuivat opinnäytetyöntekijät, projektipäällikkö, palvelukotien työntekijät sekä asukkaat. Ennen asukkaille pidettyjä alkuinfoja myös palvelukotien työntekijöille järjestettiin oma alkuinfo. Projektipäällikön ohjauksella ja tutoroinnilla työntekijät kokosivat kartongeille ajatuksia palvelukodeissa toteutetusta viriketoiminnasta. He myös pohtivat ja jäsensivät palvelukotien selkeästi kulttuurista toimintaa. Työntekijöiden alkuinfoissa myös esiteltiin opinnäytetyön aihetta työntekijöille.

Tämän jälkeen järjestettiin asukkaiden alkuinfot erikseen molemmissa palvelukodeissa. Ensimmäiseen asukkaiden alkuinfoon osallistuivat Vanajanharjun asukkaat ja toiseen Visamäen asukkaat. Olimme suunnitelleet hankkeesta ja opinnäytetyöstämme esitteen (liite 1) jaettavaksi asukkaille. Tilaisuudet alkoivat esittelyillä, joissa kerroimme lyhyesti hankkeesta ja opinnäytetyöstämme. Tarkoituksenamme oli myös johdattaa asukkaat kuvien ja musiikin avulla yhteistyöskentelyä virittävään tunnelmaan. Tämä suunnitelma kuitenkin muuttui hieman. Alkuesittelyn jälkeen oli toiminnallinen osio, jossa asukkaat kokosivat kartongeille omia ajatuksiaan kulttuurista, hyvinvoinnista sekä kivasta yhdessä tekemisestä. Kivalla yhdessä tekemisellä haimme yhteisöllisyyden kokemuksia. Nämä ajatukset käytiin läpi asukkaiden kanssa ja koottiin myöhemmin yhteen Arjen kulttuuri ja hyvinvointi -otsikon alle.

Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opiskelijat toteuttivat Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa alkukartoituksia, joiden tarkoituksena oli jatkaa ja syventää alkuinfoissa pohdittuja teemoja. Alkukartoitukset toteutettiin toiminnallisoin keinoin maaliskuussa 2011. Visamäen palvelukodissa alkukartoituksia oli toteuttamassa viisi sosionomi-opiskelijaa (AMK) ja Vanajanharjun palvelukodissa kuusi sosionomi-opiskelijaa (AMK). (Anttila, Hämäläinen, Lax, Mattila, Niemenmaa & Pitkä 2011; Lukkarla, Toivonen, Turtiainen, Vuori & Ylinen 2011.)

Toimintakerrat järjestettiin molemmissa palvelukodeissa samanaikaisesti. Visamäen palvelukodin toimintakertojen aiheina olivat tutustuminen ja yhdessä tekeminen sekä pääsiäisaskartelu. Vanajanharjun palvelukodin toimintakerrat koostuivat leipomisesta ja keilaamisesta. Viimeisellä toimintakerralla toteutettiin palvelukotien asukkaille yhteinen kevätjuhla, jonka pyrkimyksenä oli edistää palvelukotien välistä yhteistoimintaa. Vanajanharjulle toteutettujen toimintakertojen tavoitteina olivat palvelukodin asukkaiden ryhmäytyminen ja yhteisöllisyyden lisääntyminen sekä innostaminen yhdessä tekemiseen. Puolestaan Visamäen asukkaille toteutetun toiminnan tavoitteena oli lisätä palvelukotien välistä yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä sekä kerätä materiaalia hanketta varten. (Anttila ym. 2011; Lukkarla ym. 2011.)

Palvelukotien kulttuuritoimikunta järjesti suunnittelemansa kevätpäivän 20.5.2011. Kevätpäivä pidettiin palvelukotien pihapiirissä. Kulttuuritoimikunta vastasi kevätpäivän yleisistä järjestelyistä ja ohjelman toteuttamisesta. Asukkaiden toteuttamaan ohjelmaan kuului muun muassa runojen lausuntaa, yhteislaulua, musiikkiesityksiä, ruokatarjoilu, pihapelejä sekä mukavaa yhdessäoloa. Kevätpäivän emäntänä toimi eräs kulttuuritoimikunnan asukasjäsen, joka piti alkupuheen ja vastasi päivän toiminnasta. Kevätpäivää varten oli myös koottu valokuvanäyttely alkukartoituksissa otetuista kuvista, jotka olivat esillä Vanajanharjun tiloissa.

Kaiken kaikkiaan palvelukotien kulttuuritoimikunta kokoontui kevään 2011 aikana kymmenen kertaa. Kulttuuritoimikunta oli kesätauolla ja jatkoi toimintaansa lokakuussa. Kulttuuritoimikunnan syksyn ensimmäisessä kokouksessa oli paikalla kolme asukasedustajaa, kaksi kulttuurimentoria

sekä opinnäytetyöntekijät eli tutkijat. Kokouksessa keskusteltiin kulttuuri-toimikunnan toiminnasta, ja siinä nousi esille kulttuuritoimikunnan jääneen irralliseksi palvelukotien muusta arjesta. Lisäksi osa kulttuuritoimikunnan asukasedustajista oli jäänyt tai oli jäämässä pois toiminnasta. Myös yksi kulttuurimentoreista jäi pois kulttuuritoimikunnasta aloitettuaan opiskelut.

Lokakuun kokouksessa sovittiinkin, että kulttuuritoimikunta jatkaa toimintaansa vasta keväällä 2012 tarvittaessa erilaisten tapahtumien järjestämisen yhteydessä. Kulttuuritoimikunnan tavoitteena on vastaisuudessa olla siis enemmän tapahtumasidonnaista. Vaikka toimikunta jatkaa varsinaista toimintaansa vasta keväällä, se kuitenkin pidetään koossa ja katsotaan, millaiseksi se tulee muodostumaan jatkossa. Syksyn kokouksessa myös esiteltiin asukkaille toteutettavan kyselylomakkeen suunnitelma ja sovittiin kyselyjen sekä ryhmäteemahaastattelun aikatauluista.

Lisäksi hankkeeseen liittyen järjestettiin juhлагаala Hämeenlinnan kaupungin Virvelinrannan vammaispalvelukeskuksessa huhtikuussa 2011. Virvelinranta on vammaisalan palvelukeskittymä, joka oli myös mukana hankkeessa. Visamäen ja Vanajanharjun kulttuuritoimikunnan asukasedustajat osallistuivat juhlagalaan kulttuurimentoreiden kanssa. Juhлагаala toimi osaltaan toteuttamassa hankkeen tavoitetta verkostoitua, sillä siihen osallistui myös muita hankkeeseen osallistuneita palveluyksiköitä. Näin palveluyksiköillä oli mahdollisuus aloittaa verkostojen luominen muiden palveluyksiköiden kanssa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä on yhteisöllisyys, kulttuuri ja hyvinvointi arjessa, sosiaalipedagogiikka sekä sosiokulttuurinen innostaminen. Yhteisöllisyys rakentuu ihmisten välisissä suhteissa sekä vuorovaikutuksessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011). Ihminen tarvitsee täyteytensä kasvaakseen muita ihmisiä ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Kulttuuri ei koostu vain taidenäyttelyistä ja museoista, vaan se voi olla myös arjesta nousevaa kulttuurista toimintaa, kuten runojen kirjoittamista. Sosiaalipedagogiikka korostaa ihmisten omaa asiantuntijuutta ja osallisuutta. Asukkaat nähdään oman elämänsä asiantuntijoina ja toimijoina. Sosiokulttuurinen innostaminen näkyy kulttuuritoimikuntatoiminnan toiminnallisuudessa, osallistavuudessa sekä asiakaslähtöisyydessä. Asukkaiden saamiseksi mukaan toimintaan, täytyy heitä ennen kaikkea innostaa siihen.

3.1 Yhteisöllisyys

Yhteisö muodostuu jonkin asian, paikan tai alueen ympärille, ja sen toiminnassa vaikuttavat sen jäsenten yhteiset arvot, normit, päämäärät sekä tavoitteet. Yhteisöllisyys tarkoittaa sitä, että nämä asiat tiedostetaan, jäsennetään ja tehdään näkyviksi. Se rakentuu yhteisöön kuuluvien ihmisten välisissä suhteissa sekä vuorovaikutuksessa. Yhteisöllisyys käsitetään

myös ihmisten yhteenkuuluvuuden tarpeen tunnistamiseksi ja arvostamiseksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011.)

Tämä tarve on todellinen Pesosen (2007, 45) mukaan. Hän viittaa artikkelissaan nykyajan sosiaalityössä ilmeneviin suuriin puutteisiin ihmisten tarpeissa, joiden tyydyttämiseen tarvitaan toista ihmistä, lähimmäistä ja yhteisöä. Tämä ilmenee esimerkiksi eristäytymisenä sekä yksinäisyyden, toivottomuuden, arvottomuuden ja masennuksen tunteina. Jotta yksilöt voisivat selviytyä arjesta, kasvaa ihmisinä ja nauttia elämästä, tarvitaan lisäksi yhteyttä muihin ihmisiin (Rinta-Panttila 2007, 48).

Yhteisöllisyyteen kuuluu tärkeänä osana myös toisten kuuleminen, joka tuo esiin uusia voimavaroja. Yhteisöllisyys korostaa kaikkien omaavan jotain annettavaa toisilleen, jolloin asioita on mielekästä tehdä yhdessä. Yhteisö on vahva sen verkoston ollessa moninainen, ja kun sen jäsenet ratkovat vastaantulevia pulmia yhdessä. Luottamus, osallisuus ja yhteenkuuluvuus yhteisön jäsenten kesken sisältyvät yhteisöllisyyteen. Kokiessaan yhteisöllisyyttä ihminen myös liittyy ja samaistuu arvokkaana pitämäänsä asiaan. Kokemuksena yhteisöllisyys tarkoittaa osallisuuden ja välittämisen tunteita ja sitä, että voi kokea pystyvänsä vaikuttamaan. Ennen kaikkea yhteisöllisyys on voimavara ja mahdollisuus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011.)

3.2 Kulttuuri ja hyvinvointi arjessa

Kulttuurilla tarkoitetaan käsitejärjestelmää, joka esiintyy ihmisten elämäntavassa yhteisinä ajatuksina, määritelmänä, sääntöinä ja tarkoituksina. Kulttuurin puitteissa ihmiset ovat toisiinsa yhteydessä ja rakentavat oman elämäntapansa. Ihmiset jakavat kulttuuria toisilleen, ja se siirtyy sukupolvelta toiselle. Lisäksi kulttuuri voidaan liittää historiaan ja taiteeseen, kuten teatteriin, kuvataiteeseen tai musiikkiin. (Hyypä & Liikanen 2005, 13.)

Kulttuuri näkyy pienissäkin arjen asioissa. Yksilölliset itseilmaisut, taidot, pyrkimykset, luovat kyvyt, normit, arvot sekä ympäröivä yhteisö ovat kaikki kulttuuriin liittyviä asioita. Kulttuuri käsittää yhteisön piirissä omaksutun tavan, maailman hahmottamisen sekä mielekkyyden kokemukset. Nämä kaikki näkyvät arjessa, paikallisissa elämäntavoissa sekä hoiva- ja hoitokulttuureissa. (Hyypä & Liikanen 2005, 105.)

Ihmisen hyvinvointi koostuu fyysisestä, psyykkisestä, henkisestä sekä sosiaalisesta hyvinvoinnista. Kaikkien osa-alueiden ei tarvitse olla täydellisessä tasapainossa, sillä esimerkiksi fyysisesti sairas ihminen voi silti tuntea voivansa hyvin. Kulttuurisista kokemuksista syntyvät myönteiset tunteet liittyvät sosiaalisiin suhteisiin sekä ylläpitävät hyvinvointia. Näin ollen kulttuurikokemusten ja taide-elämysten runsas määrä rikastuttaa yhteisön sosiaalista pääomaa sekä vaikuttaa positiivisesti yhteisön jäsenten terveyteen. (Hyypä & Liikanen 2005, 13.)

Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yhteisön ominaisuutta, joka koostuu ihmisten välisestä luottamusverkostosta, osallistumisesta sekä kansalaisaktiivisuudesta. Se pohjautuu yhteisön peruskulttuuriin, joka kehittyy paikallisesta, historiallisesta sekä psykososiaalisesta me-hengestä. Sosiaalinen pääoma on hyödyllistä yhteisölle ja sen jäsenille, ja sen arvellaan lisäävän ihmisten elinikää sekä edistävän terveyttä. Kulttuuri- ja taideharrastusten ollessa sosiaalisen pääoman osa tai liittyessä siihen ne lisäävät ihmisten hyvinvointia. Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeessa pyritään saamaan palveluyksiköiden yhteisöjen omat voimavarat käyttöön ja niiden kaikki jäsenet osallistumaan toimintaan omatoimisesti. Sosiaalinen pääoma sisältää tämän yhteiskunnallisen osallistumisen. (Hyypä & Liikanen 2005, 15–16, 98.)

Arjen kulttuurinen toiminta voi näyttäytyä hyvin monella eri tavalla. Arjen kulttuurina voidaan pitää esimerkiksi elokuvissa, teatterissa tai taidenäytelyssä käymistä, mutta yhtä hyvin siihen kuuluu ruoanlaitto perheen kesken tai runojen kirjoittaminen. Jokainen määrittää kulttuurin eri tavalla, eikä yhtä ainoaa oikeaa määritelmää ole. Hyypä ja Liikanen (2005, 14) viittaavat teoksessaan pragmatistiseen taidekäsitykseen, jonka mukaan taide ja kulttuuri liittyvät olennaisena osana arkeen. Heidän mukaansa kulttuuri ja taide ovat hyvinvoinnin voimavaroja, jotka eivät ole saaneet riittävästi ymmärrystä osakseen.

Hyypä ja Liikanen (2005, 50–51, 57) kuvaavat taide- ja kulttuurivaikutusten muuttumista terveydeksi. Heidän mukaansa taide- ja kulttuurielämykset saavat ihmisessä aikaan tunteita, jotka vaikuttavat aivojen elimistön toimintaa säätelevään järjestelmään tasapainottaen sen toimintaa. Tämän järjestelmän, aivotoiminnan ja mielen välinen pysyvä tasapaino suhteessa sosiaaliseen ympäristöön tuottaa terveyttä ja hyvinvointia. Tunteet, kuten mielipaha ja mielihyvä, ovat terveyden ja kulttuurin kohtaamispiisteissä toimien yksilön ja ihmisyhteisön välissä. Kirjoittajat kuitenkin toteavat sen olevan vielä epäselvää, muuttuvatko yhteisön taide- ja kulttuurielämysten vaikutukset terveydeksi, sillä asiaa ei ole tutkittu kovin paljoa.

Kulttuuri muun muassa kasvattaa lapsia, tuottaa tavaroita sekä hoitaa tautoja. Lapsia kasvatetaan esimerkiksi normien avulla eri kulttuureissa eri tavoin. Tavaroita kulttuuri voi puolestaan tuottaa esimerkiksi fanikulttuureissa, joita hyödyntäen markkinat valmistavat erilaisia fanituotteita. Tautoja taas voidaan parantaa vaikkapa shamaanikulttuurin piirissä. Kaikki oleelliset asiat tapahtuvat sosiaalisesti järjestäytyneissä ihmisyhteisöissä. Yhteisöt säätelevät ihmisten käsityksiä asioista ja toisista ihmisistä, ja nämä käsitykset sekä mielentilat muuttuvat jokaisen yksilön erilaisiksi tunteiksi. (Hyypä & Liikanen 2005, 53.)

Hyypä ja Liikanen (2005, 58) esittelevät teoksessaan erään teorian elämyksistä syntyvästä hyvinvoinnista. Kyseisessä teoriassa ihminen nähdään sosiaalisena ja psykofyysisenä olentona. Teorian mukaan ihmisen psykofysiologinen järjestelmä välittää tunteita sekä taide- ja kulttuurielämyksiä, jotka yhdessä ympäristön ja aistitoiminnan kanssa muuttuvat havainnoiksi. Nämä havainnot muuttuvat aivoissa tunteiksi ja käyttäytymiseksi. Näin koetut elämykset muuttuvat ihmisen hyvinvoinniksi.

Nykyajan arjessa, jossa stressi ja paineet usein näyttäytyvät, kulttuuri toimii tärkeässä asemassa ihmisten mielenterveyden edistäjänä ja tukijana. Kulttuuri voi antaa arjen keskellä energiaa, voimaa, inspiraatiota sekä kiireettömyyden tunnetta. Kulttuurin luomat elämykset voivat antaa ihmiselle kokemuksen, joka nostaa hänet arjen yläpuolelle. Esimerkiksi palvelukodissa asuvalle mielenterveyskuntoutujalle on tärkeää saada mahdollisuuksia elämyksiin ja luovuuteen sekä tukea omaan kulttuuritaustaansa. Tällöin myös kynnys madaltuu ympäröivän yhteiskunnan ja palvelukodin välillä. On tärkeää, että asukas saa nauttia kulttuurista ja taiteesta, mikä vapauttaa, ilahduttaa sekä luo harmoniaa. (Hyypä & Liikanen 2005, 104–105.)

Taiteessa ja kulttuurisessa toiminnassa on paljon arkea kantavia, elämän rutinoitumisen ja köyhtymisen sekä syrjäytymisen estäviä elementtejä. Se saa mielessä aikaan liikettä ja antaa tunteita, elämyksiä ja kokemuksia. Taide ja kulttuuri vaikuttavat kokemuksiin hyvästä elämästä sekä auttavat ihmisiä jäsentämään ja hallitsemaan arkea. Niistä on myös vähitellen tullut osa sosiaali- ja terveysalan arkea. Taide- ja kulttuuritoiminnan voidaan nähdä lisäävän hyvinvointia löytämällä käyttöön uusia voimavaroja sekä käyttämätöntä suorituskykyä luovien keinojen avulla. Tämä on tärkeä näkökulma esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien kannalta, jotta heistä saataisiin esiin uusia, kuntoutumista edistäviä resursseja. (Hyypä & Liikanen 2005, 111, 113–114, 124.)

Kulttuurin ja taiteen luomat arjen elämykset sekä esteettisyys ovat useimmille hyvän elämän ehto ja edellytys. Toisille ne tarkoittavat mahdollisuutta kokea elämyksiä ja irrottautua arjesta, toisille ajanvietettä tai tärkeää harrastusta. Tärkeintä on yksilön mahdollisuus ja vapaus valita elämysmaailmansa, asui hän omassa kodissaan tai palvelukodissa muiden avun varassa. Kulttuurilla on merkittävä osa inhimillisessä toiminnassa esimerkiksi ihmisen tarpeiden kautta, ja jokaisella on siihen yhtäläinen oikeus. (Hyypä & Liikanen 2005, 107, 178; Rimmi 2010, 6.)

3.3 Sosiaalipedagogiikka

Sosiaalipedagogiikassa yhdistyvät sosiaalinen ja pedagoginen. Sana sosiaalinen voidaan erotella kolmeen eri päämerkitykseen. Sen voidaan nähdä tarkoittavan yhteiskunnallista kuten sosiaalista rakennetta yhteiskunnassa. Myös yhteisöllisyys ja vuorovaikutus ihmisten välillä viittaavat siihen. Sosiaalinen voidaan ymmärtää myös solidaarisuutena ihmisten kesken sekä vähäosaisten ihmisten auttamisena. Sana pedagogiikka taas ei ole niin monimerkityksinen, vaan se ymmärretään oppina kasvatuksesta. Itsessään sana sosiaalipedagogiikka määritellään kasvatukseksi ja -teoriaksi. (Hämäläinen & Kurki 1997, 15–16.)

Sosiaalipedagogiikka-käsite on sisältänyt runsaan sadan vuoden aikana useita määritelmiä. Nykyisin sosiaalipedagogiikka määritellään yleensä kaksinapaiseksi. Sosiaalipedagogiikan yleinen tehtävä on sosiaalisella kasvatuksella auttaa ihmisiä yhteiskunnan jäseniksi kasvamisessa. Yhteiskuntaan kasvamisen lisäksi sosiaalipedagogiikka kasvattaa ihmisiä yhteiselämään toisten yhteiskunnan jäsenien kanssa. Sosiaalipedagogiikalla on

myös erityistehtävä onnettomina ja syrjäytyneinä elävien ihmisten tukemisessa. Sosiaalipedagogiikka pyrkii edistämään näiden ihmisten ja heidän yhteisöjensä elämää entistä täysinäisemmäksi ja inhimillisemmäksi arkipäivän kasvatuksellisen tukemisen avulla. (Kurki & Nivala 2006, 11–12.)

Keskeinen periaate sosiaalipedagogisessa työskentelyssä on auttaa ja tukea ihmisiä käynnistämään heidän itsekasvatuksellinen prosessinsa. Ihmisiä myös rohkaistaan ja aktivoidaan toimimaan oman elämänsä parhaaksi. Heitä kannustetaan kehittämään itseään ja kohtaamaan ongelmiaan. Sosiaalipedagoginen orientaatio soveltuu ihmistyöhön, jossa toimitaan sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevien ihmisten parissa tai jossa pedagogisten keinojen avulla on mahdollista ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja syrjäytymistä. (Hämäläinen & Kurki 1997, 18–20.)

Sosiaalipedagogiikassa nähdään yksilökeskeisyys ja yhteisökeskeisyys tasa-arvoisina kumppaneina ja yritetään murtaa niiden vastakkainasetteluja. Sosiaalipedagogiikan mukaisesti jokainen ihminen nähdään arvokkaana ja ainutlaatuisena yksilönä. Yksilö ei kuitenkaan voi kasvaa täyteyteensä ilman yhteyttä yhteisöön ja sen yhtä arvokkaksiin ja ainutlaatuisiin yksilöihin. Sosiaalipedagogiikka myös tarkastelee yhteiskuntaa ja sen luomia rakenteita suhteessa ihmisiin kriittisesti. (Kurki & Nivala 2006, 13–14.)

3.4 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostamisen tieteellinen perusta tulee sosiaalipedagogiikasta. Sosiokulttuurinen innostaminen on ihmisten tietoisuuden herättämistä, toiminnan organisointia ja ihmisten liikkeelle saamista. Innostamisen myötä ihmisten herkistyminen ja itsetoteutuksen prosessi saadaan elävöitymään. Innostamisen tavoitteena on kehittää ihmisten välisiä subjekti-objekti -suhteita tasa-arvoisiksi subjekti-subjekti -suhteiksi. Subjektina ihminen on itse toimijana, kun taas objektina hän on toisten toiminnan kohteena. Pyrkimyksenä on myös lisätä vuorovaikutusta ihmisten välillä ja edistää sosiaalista kommunikaatiota. Innostaminen mahdollistaa sosiaalisten transformaatioiden eli muutosten luomisen, joka mahdollistaa ihmisten elämänlaadun parantumisen myös yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Innostamisen keskeisenä tavoitteena on myös herättää ihmisten tietoisuus omasta roolistaan ja omien toimiensa vaikutuksista yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen toimintaan. Innostaminen pyrkii siis osallistamaan ihmisiä toimimaan aktiivisesti yhteisöissään. (Kurki 2000, 44, 19–20.)

Sosiokulttuurinen innostaminen keskittyy persoonan kokonaiskehitykseen. Pedagogisena liikkeenä sosiokulttuurinen innostaminen pyrkii saamaan ihmiset osallisiksi oman sekä yhteisöjensä elämän aktiivisina ja tiedostavina rakentajina. Ihmiset nähdään oman elämänsä osallisina sekä vapaina päättämään ja ottamaan vastuuta toimistaan. Jokaista ihmistä kunnioitetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään. Innostaminen kannustaa ihmisiä omien kulttuuristen identiteettiensä vahvistamisessa sekä poistaa enakkoluuloja. (Kurki 2006, 152.)

Kurki mukailee Ventosan (1993) ja Gilletin (1995) ajatuksia siitä, että innostaminen koostuu kolmesta eri ulottuvuudesta: kulttuurisesta, pedagogisesta ja sosiaalisesta. Kulttuurinen toiminta pyrkii kehittämään ihmisen monipuolista ilmaisua ja luovuutta korostaen taiteita ja niiden eri muotoja toiminnassa. Pedagoginen toiminta keskittyy persoonaan. Tavoitteena on persoonallinen kasvu, asenteiden muuttuminen, kriittisen ajattelun kehittyminen, oman vastuun tiedostaminen, herkistyminen ja motivaation herääminen. Sosiaalisen osa-alueen keskiössä ovat yhteisö ja ryhmä korostaen yksilön osallisuutta ja integroitumista yhteisöön sekä yhteiskuntaan. (Kurki 2006, 154–155.)

Sosiokulttuurisen innostamisen lähtökohtana on ihmisen arkipäivä. Innostaminen kuuluu osaksi maailmaa, kaupunkeja, kyliä, lähiöitä ja yhteisöjä. Osallisuus on olennainen osa innostamista, sillä osallistuessaan ihminen voi vaikuttaa omaan elämäänsä; sen määrittelyyn, tutkimiseen ja analyysiin, suunnitteluun sekä arviointiin. Osallistuessaan ihminen lupautuu muuttamaan omaa arkeaan laadultaan entistä välittävämmäksi, paremmaksi ja solidaarisemmaksi. (Kurki 2006, 153.)

Työntekijä innostaa, tukee, koordinoi, motivoi ja herkistää. Ihmisten huomiota pyritään kiinnittämään toimintaan, joka on arvokasta ja merkityksellistä heidän elämänsä kannalta. Motivoitumisen taustalla on ihmisen oma tahto ja tarve. Kaikki edellä mainitut ovat kuitenkin turhia, mikäli toiminta jää syntymättä. Toiminnan tulee lähteä liikkeelle ihmisten arjesta, läheltä heitä itseään. Työntekijän ja innostettavien tasavertaisessa suhteessa kunnioitetaan yksilöiden itsemääräämisoikeutta ja arvokkuutta. Ihmisten omien voimavarojen lähtiessä liikkeelle työntekijä on valmis siirtymään sivuun. (Kurki 2006, 153; Kurki 2000, 136.)

On tärkeää muistaa, että myös arviointi on osa sosiokulttuurista innostamista. Arviointi tapahtuu yhteistoiminnallisesti, sillä jokainen toimintaan osallistunut ihminen on merkityksellisesti mukana arvioimassa toimintaa. Parhaimmillaan arviointi on sen tapahtuessa prosessin aikana. Kun toimintaa arvioidaan yhtäjaksoisesti, mahdollistuu toiminnan parantaminen. Prosessiarvioinnin lisäksi on tärkeää toteuttaa toiminnan päättymisen jälkeen myös loppuarviointi, joka suuntautuu tuloksiin. (Kurki 2000, 150.)

Innostaminen keskittyy osallistumiseen, ja itse menetelmät ovat toisarvoisia. Innostaminen itsessään on aate, jonka menetelmät ovat laajakirjoisia toteuttajiensa mukaan. Vaikka innostamista voidaan toteuttaa erilaisten menetelmien avulla, se on aina päämäärätietoista ja suunniteltua toimintaa eikä vain pelkkää puuhastelua. Innostamisen taustalla on myös aina osallistava pedagogiikka. Innostamiseen sopivat kaikki ne keinot, joilla saadaan aikaan ihmisten välinen vuorovaikutus. On kuitenkin tärkeää, että innostamisen menetelmät koskettavat ihmistä ja hänen arkipäiväänsä. Jokainen yhteisö myös vaatii erilaisen sovelluksen innostamiseen, joten sitä ei voi mallintaa. Innostamisen tulee lähteä liikkeelle yhteisön analyysistä ja tulkinnasta. Joillekin yhteisöille sopivat kulttuuripiirit ja työpajat, kun taas toisille harrastajateatteri ja kirjoittaminen. (Kurki 2006, 155, 157.)

Sosiokulttuurinen innostaminen voi olla kulttuurista demokratisaatiota tai kulttuurista demokratiaa. Kulttuurisessa demokratisaatiossa pyrkimyksenä on kulttuurisen keskustelun syntyminen. Sosiokulttuuriset innostajat toimivat välittäjinä kansan ja taiteen välillä tavoitteenaan saada mahdollisimman iso osa ihmisistä nauttimaan kulttuuritoiminnan tuotteista, kuten musiikista. Kulttuurisessa demokratiassa sosiokulttuurinen innostaja taas toimii ihmisten oman osallistumisen katalysaattorina. Kulttuurisen demokratian pyrkimyksenä on lisätä ihmisten osallisuutta todellisina toimijoina sekä arkielämänsä ja oman kulttuurinsa tuottajina. Näin kulttuuri ymmärretään kaikkien oikeudeksi ja osaksi inhimillisen käyttäytymisen rakennetta. Jotta innostamisessa päästäisiin kulttuuriseen demokratiaan, tulee kuitenkin käydä läpi kulttuurisen demokratisaation vaihe. Kulttuurinen demokratisaatio toimii kulttuurisen yksinoikeuden näkemyksen murtajana. (Kurki 2000, 14, 58–59.)

Innostamisen aatteelliset näkökulmat voidaan jakaa kolmeen osaan: konservatiivisiin eli säilyttäviin määrittelyihin, moderneihin edistyksellisiin määrittelyihin ja transformatiivisiin eli kumouksellisiin määrittelyihin. Konservatiivisissa määrittelyissä innostamisen tehtävänä korostuu perinteisten arvojen toteuttaminen ja säilyttäminen yhteiskunnassa sekä yhteisössä. Moderneissa määrittelyissä innostaja nähdään kulttuurin välittäjänä ja kulttuurisen keskustelun synnyttäjänä. Kulttuurinen demokratisaatio nivoutuu läheisesti moderneihin määrittelmiin. Transformatiiviset määrittelyt taas näkevät kulttuurin syntyvän kansan keskuudessa ja ihmiset nähdään aktiivisina osallisina omassa elämässään. Pyrkimyksenä on saada jokainen yksilö muuttamaan yhteisöä yhteistoiminnallisesti muiden yksilöiden kanssa kohti oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Tavoitteena on saavuttaa kulttuurinen demokratia. (Kurki 2000, 64.)

4 TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄN KUVAUS

Kohderyhmänämme olivat Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien mielenterveyskuntoutajat. Tässä osiossa avataan mielenterveystyötä, siihen vaikuttavia lakeja sekä sen osa-alueita. Lisäksi siinä kerrotaan yksityisistä palveluista ja niiden ylläpitoon vaikuttavista asioista. Siinä myös kuvataan mielenterveyskuntoutusta ja siihen kuuluvia perusarvoja. Osiossa on myös esitelty lyhyesti mielenterveyskuntoutujille suunnattuja palveluita.

4.1 Mielenterveystyö

Mielenterveys on tärkeä osa ihmisen hyvinvointia. Mielenterveys koostuu erilaisten mielenterveyshäiriöiden- ja sairauksien lisäksi myös positiivisesta mielenterveydestä. Positiivinen mielenterveys sisältää kokemuksen omasta hyvinvoinnista, hyvän itsetunnon ja omaan elämään vaikuttamisen kyvyn. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2008, 8.)

Mielenterveystyö koostuu yksilön toimintakyvyn, psyykkisen hyvinvoinnin sekä persoonallisuuden kasvun edistämisestä. Pyrkimyksenä on myös ehkäistä, parantaa sekä lievittää mielisairauksia ja muita mielenterveyshäiriöitä. Mielenterveystyössä käytetään mielenterveyspalveluita, joihin kuu-

luu sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluita. Osa mielenterveystyötä on myös elinolosuhteiden edistäminen tavalla, joka ennaltaehkäisee mielenterveydenhäiriöiden syntymistä, edistää mielenterveystyötä sekä tukee mielenterveyspalvelujen järjestämistä. (Mielenterveyslaki 1116/1990 1 §.)

Kuntien tulee järjestää mielenterveyspalvelut laajuudeltaan ja sisällöltään niissä esiintyvien tarpeiden mukaan. Ensisijaisesti palvelut tulee järjestää avopalveluina tukien oma-aloitteista hakeutumista hoitoon sekä itsenäistä suoriutumista. (Mielenterveyslaki 1116/1990 4 §.) Yleisestä valvonnasta, ohjauksesta ja suunnittelusta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Edellä mainittuja osa-alueita valvovat aluehallintovirastot omilla toimialueillaan. Aluehallintovirastojen toimintaa ohjaa sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira. Ohjaamisen tarkoituksena on yhdenmukaistaa aluehallintovirastojen toimintaperiaatteita, menettelytapoja ja ratkaisukäytäntöjä. (Mielenterveyslaki 1116/1990 2 §.)

Mielenterveyspalveluista tulee muodostua toiminnallinen kokonaisuus, johon kuuluvat sairaanhoitopiiri, terveyskeskukset, sosiaalihuolto ja erityis- palvelut. Mielenterveyskuntoutujille on turvattava palvelujen ja hoidon lisäksi mahdollisuus palvelu- ja tukiasumiseen, jotka ovat osana lääkinnällistä tai sosiaalista kuntoutusta. (Mielenterveyslaki 1116/1990 5 §.) Kunnan tulee sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 § mukaan vastata palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä.

Kunnat voivat myös ostaa mielenterveyspalveluita yksityisiltä palveluntuottajilta eli ulkoistaa palveluitaan, mikä on nykyisin yleisempää kuin palvelujen tuottaminen itse. Yksityisiä ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja tai terveydenhuollon toimintayksiköjä ylläpitävät yksityiset henkilöt, järjestöt ja yritykset tarvitsevat toimintaluvan lääninhallitukselta. Lainmukaisesti toimivassa yksityisessä toimintayksikössä täytyy olla asianmukaiset toimintaedellytykset, eli toimintaan sopivat toimitilat, laitteet sekä henkilöstö. Tästä säädetään laeissa yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta ja yksityisestä terveydenhuollosta. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtiosuutta koskevan lain mukaan kunnan on yksityisiä palveluita hankkiessaan saatava varmuus siitä, että palvelut vastaavat samanlaisilta kunnallisilta palveluilta edellytettävää tasoa. Kunnan sosiaalihuollon vastaava toimielin voi tarkastaa sosiaalialan yksityisen toimintayksikön lääninhallituksen pyynnöstä. (Mielenterveyspalveluja ohjaavan lainsäädännön toimivuus 2009, 23–25.)

Mielenterveystyön eri osa-alueita ovat rakentava, ehkäisevä ja korjaava mielenterveystyö. Rakentava mielenterveystyö pitää sisällään psyykkisen hyvinvoinnin lisäämisen. Rakentavaa mielenterveystyötä tehdään valtakunnallisella, kunnallisella, alueellisella ja paikallisella sekä yksikkökoh- taisella tasolla. Rakentavaa mielenterveystyötä on muun muassa päiväko- deissa tehtävä työ. Ehkäisevää mielenterveystyötä on ihmisten hyvinvoin- nin ja selviytymisen tukeminen. Nopea palvelujen ja ohjauksen saanti- mahdollisuus on osa ehkäisevää mielenterveystyötä. Korjaava mielenter- veystyö on jo olemassa olevan mielenterveyden häiriön tunnistamista, hoi- toa ja kuntoutusta. Mielenterveyskuntoutus kuuluu korjaavan mielenterve- ystyön piiriin. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2008, 53–55.)

4.2 Mielenterveyskuntoutus

Mielenterveyskuntoutus on suppeasti kuvattuna psykiatrasta kuntoutusta, jossa palvelujen tarpeen lähtökohtana on diagnosoitu sairaus. Mielenterveyskuntoutuksessa otetaan myös huomioon yksilön ympäristö ja sen vaikutukset mielenterveyteen. Tällöin mahdollisten ongelmien kartoittamisen lisäksi etsitään myös positiivisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön mielenterveyteen. Mielenterveyskuntoutuja nähdään aktiivisena oman elämänsä toimijana, joka toteuttaa tavoitteellisesti omia pyrkimyksiään ja on osallisena itseään koskevissa päätöksissä. (Koskisuus 2004, 11–12.)

Mielenterveyskuntoutuksen perusarvoja ovat muun muassa yksilöorientoituneisuus, toimintakyky, tuen antaminen ja tarjoaminen, ympäristöspesifisyys, osallistuminen, valinnat, lopputulosorientoituneisuus ja kasvun mahdollisuudet. Yksilöorientoituneisuuden mukaisesti sekä työntekijä että asiakas nähdään ihmisinä, ja molemmat osapuolet tuovat mukaan kuntoutussuhteeseen myös omat elämäkokemuksensa. Kuntoutuksen tavoitteena on parantaa kuntoutujan toimintakykyä ja vahvistaa hänen voimavarojaan. (Koskisuus 2004, 46–49.)

Tukea tulee antaa kuntoutujan tarpeiden ja halujen mukaan. Kuntoutujan tulee kokea saavansa tukea haluamallaan tavalla, eikä tuntee työntekijän sotkeutuvan hänen elämäänsä tarjoamalla väärällä tavalla tukea. Ympäristöspesifisyys tarkoittaa sitä, että kuntoutujaa tulee tukea hankkimaan taitoja, jotka ovat tarpeellisia muissakin kuin kuntoutuspalvelujen piirissä. Ihmisiä ei tule kuntouttaa hoito- ja kuntoutusympäristöihin, vaan tavoitteena on kotiuttaminen. Osallistuminen perusarvona tarkoittaa sitä, että kuntoutujalla tulee olla oikeus olla mukana kaikissa häntä koskevissa asioissa, myös kuntoutusyhteisön toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa. Valinnat tarkoittavat sitä, että kuntoutujille tulee antaa mahdollisuus valintoihin, jotta kansalaisuus toteutuisi. Lopputulosorientoituneisuuden mukaan kuntoutujan tulee päästä omiin tavoitteisiinsa. Jokaisella ihmisellä nähdään olevan kasvun mahdollisuus riippumatta ongelmista. (Koskisuus 2004, 46–49.)

Mielenterveyspalvelujen piirissä käytetään myös jonkin verran yhteiskuntoutusta, joka liitetään tiiviisti päihdetyöhön. Yhteiskuntoutuksen avulla voidaan kehittää arkipäivän taitoja, ylläpitää psyykkistä hyvinvointia, ja tukea sosiaalisia suhteita. Yhteiskuntoutuksen pyrkimyksenä on luoda kuntoutukselle myönteinen ilmapiiri ja vertaistukiverkosto. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 69 & 73.) Opinnäytetyön työelämäyhteyden, Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa seurataan yhteisöhoidon periaatteita. Tällöin asukkaat ovat osallisina päätettäessä yhteisistä asioista esimerkiksi yhteisöpalavereissa. (Mehiläinen Oy 2011b.)

4.3 Mielenterveyskuntoutujien palvelut ja tuki

Mielenterveyskuntoutujille tarkoitettuja palveluita ovat esimerkiksi erilaiset terapiat, kuntoutuskurssit, asumispalvelut sekä työ- ja päivätoimintapalvelut. Terapioita ovat muun muassa psykoterapia, musiikkiterapia ja psykodraama. Psykoterapiassa mielenterveysongelmia ja elämän kriisejä

hoidetaan keskustelun avulla yksilö-, pari-, ryhmä- tai perheterapian muodossa (Mielenterveydenkeskusliitto n.d.a). Musiikkiterapiaa voidaan käyttää kuntouttamiseen yksinään tai muiden hoitomuotojen lisäksi. Yksilö- tai ryhmämuotoisessa terapiassa tehdään ja kuunnellaan musiikkia asiakkaan musikaalisuudesta riippumatta, eikä puhumista välttämättä tarvita terapian välineenä. Musiikkiterapiaa voidaan käyttää mielenterveyskuntoutujien kanssa, mutta myös esimerkiksi kehitysvammaisten, päihdekuntoutujien tai vanhusten kanssa. Psykodraama on toiminnallista terapiaa, jota toteutetaan ryhmässä. Ongelmia muotoillaan konkreettiseksi tapahtumiksi, joita ryhmän jäsenet näyttelevät. Asioita siis käsitellään draaman keinoin. (Mielenterveyden keskusliitto n.d.b.)

Kuntoutuskursseilla voidaan esimerkiksi jakaa tietoa kuntoutumisesta. Lisäksi kursseilla voi olla erilaista toimintaa vaihdellen kurssin tavoitteiden, teeman ja kurssiympäristön mukaan. Intensiiviset kurssit kestävät yleensä yhdestä kahteen viikkoa, ja ne järjestetään usein kuntoutuslaitoksissa. (Mielenterveyden keskusliitto n.d.c.)

Mielenterveyskuntoutuja tarvitsee usein apua myös asumisen järjestämiseen. Avuksi on olemassa erilaisia asumispalveluita. Asumispalvelu tarkoittaa sitä, että tukea ja apua asumisensa tai asunnon järjestämisessä tarvitsevalle henkilölle järjestetään tuki- ja palveluasumista. Lisäksi mielenterveyskuntoutujan kuntoutukseen voidaan liittää esimerkiksi työterapiaa tai -toimintaa. Näissä palveluissa asiakas käy töissä ohjatusti esimerkiksi toimintakeskuksessa tai työpajassa tietyn verran viikossa, riippuen hänen voimavaroistaan ja kuntoutuksestaan. Tehtävät työterapiassa tai -toiminnassa ovat yleensä muun muassa kokoonpanotöitä tai käsitöitä. Mielenterveyskuntoutujille tarjotaan virikkeitä myös päivätoiminnassa, jossa toiminta voi olla hyvin monipuolista yhteisistä ulkoiluretkistä lautapelipäiviin. Työ- ja päivätoiminnan kaltaiset palvelut ovat niin sanottuja matalan kynnyksen palveluita, joiden piiriin asiakkaan on helpompi lähteä. (Mielenterveyden keskusliitto n.d.d.)

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyön taustalta löytyy hieman aikaisempaa tutkimustietoa, sillä Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hanke 2010–2011 on jatkoa Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla 2009–2010 -hankkeelle. Hankkeen molempien vaiheiden taustalta löytyy Opetusministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Toimenpideohjelman tavoitteet esitellään luvussa 2.

Hankkeen ensimmäisen vaiheen aineistoa ja tutkimustietoa voitiin hyödyntää toisen vaiheen tutkimisessa. Hankkeen ensimmäisestä vaiheesta tehtiin opinnäytetyö, jossa tutkittiin kulttuurimentoreiden kokemuksia kulttuurimentorimallin toimivuudesta vanhusten palveluasumisyksiköissä. Hanketta sekä sen tavoitteita ja toimintaa kuvattiin ensimmäisen vaiheen jälkeen Opetusministeriöön tehdyssä raportissa. Raportissa myös asetettiin

tavoitteita hankkeen toiselle vaiheelle, johon tämä opinnäytetyö ja sen tutkimus kohdistuivat.

Hankkeen puitteissa julkaistiin myös raportti Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia Kanta- ja Päijät-Hämeessä – Selvitys taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluiden kysynnästä ja tarjonnasta Kanta- ja Päijät-Hämeen alueilla. Raportissa on selvitetty alueen kulttuuri- ja taidehyvinvointipalvelujen kysyntää ja tarjontaa. Raportissa on myös selvitetty alueellisen verkoston tavoitteita ja tehtäviä kyseisten palveluiden lisäämiseksi. Selvityksestä ilmenee taidetoimijoiden halukkuus tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan palveluyksiköiden kanssa. Haasteena nähdään kuitenkin muun muassa puutteelliset rahalliset resurssit. (Kemmo & Salminen 2011, 5, 13, 16).

6 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tämän opinnäytetyön tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen ja se toteutettiin Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen hankkeelle sekä tuottamaan tietoa Visamäen ja Vanajanharjun palvelukoteja varten. Tutkimus selvitti arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksia mielenterveyskuntoutuspalvelukotien yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Ajallisesti tutkimus keskittyi kulttuuritoimikuntatoiminnan aloitusvaiheeseen. Tutkimuskohteena olivat palvelukodit, niiden yhteinen kulttuuritoimikunta, sen toiminta sekä asukkaiden ja kulttuuritoimikuntaan osallistuneiden työntekijöiden, kulttuurimentoreiden kokemukset toiminnasta.

6.1 Tutkimuksen tarkoitus

Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hanke aloitettiin syksyllä 2010. Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodit liittyivät keväällä 2011 mukaan hankkeeseen, jonka puitteissa niihin perustettiin yhteinen kulttuuritoimikunta. Opinnäytetyötutkimus tehtiin tiedon saamiseksi kulttuuritoimikuntamallista sekä hanketta että palvelukoteja varten. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää toiminnan vaikutuksia palvelukotien yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin sekä lisätä palvelukotien välistä yhteistyötä.

Tutkimuksen taustalla oli hankkeen tavoite osallistaa ja innostaa palvelukotien asukkaita ideoimaan, suunnittelemaan ja tuottamaan arjen kulttuurista toimintaa palvelukotien omista lähtökohdista. Tässä oli ideana asukkaiden odotusten ja toiveiden aito kuuleminen. Tutkimuksen lähtökohtana oli myös asiakaslähtöisyyden huomioiminen. Tutkimuksessa selvitettiin kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutuksia asukasyhteisöön sekä asukkaiden että työntekijöiden kokemusten mukaan. Kulttuuritoimikuntamallissa on oleellista asiakaslähtöisesti toimiminen ja toiminnan liikkeelle lähteminen kunkin palveluyksikön tarpeista. Tarpeiden kartoittamisen jälkeen luodaan yhdessä asukkaiden kanssa tavoitteet toiminnalle ja suunnitelmat tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös toiminnan toteutus ja arviointi tehdään yhteistoiminnallisesti asukkaiden kanssa. Opinnäytetyön tutkimuksen tar-

koitus oli puolestaan selvittää ja arvioida, miten kulttuuritoimikuntamalli toimi palvelukodeissa.

Aloite tutkimuksen tekemiseen tuli Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeelta. Palvelukotien välisen yhteistyön lisäämisen sekä arjen rikastuttamisen tarpeet tulivat palvelukodeilta. Yhteisöllisyyden ja yhteisöllisen hyvinvoinnin lisääminen luovien ja kulttuuristen keinojen avulla eri sosiaali- ja terveystalouden yksiköissä kuuluivat hankkeen tavoitteisiin. Palvelukodeissa puolestaan koettiin tärkeäksi lisätä yhteistä toimintaa ja yhteisöllisyyttä kummankin palvelukodin työ- ja asukas-yhteisöissä. Tutkimuksemme tulokset pyrkivät vastaamaan sekä hankkeen että palvelukotien asettamiin tavoitteisiin.

6.2 Tutkimuskohde

Opinnäytetyön aiheena oli kulttuuritoimikuntamallin toimivuuden tutkiminen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeessa. Olimme mukana kulttuuritoimikuntatoiminnan käynnistymisessä ja tutkimme sen vaikutuksia yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa, joiden asukkaina on mielenterveyskuntoutujia. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa kulttuurimentorointimallin ja sen myötä kulttuuritoimikuntien toimivuudesta sekä vaikutuksista Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien asukkaiden yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin arjen kulttuurisen toiminnan kautta.

Tutkimuksen kohteena oli palvelukotien yhteinen kulttuuritoimikunta ja sen toimintamallin käynnistäminen. Kohteena olivat myös kulttuuritoimikunnan myötä arjen kulttuurinen toiminta sekä asukkaiden ja kulttuurimentoreiden kokemukset siitä. Tutkimuksessa keskityttiin palvelukotien asukas-yhteisöihin. Tutkimus toteutettiin sosiokulttuurisella, asiakaslähtöisellä otteella kuullen asukkaiden omia kokemuksia. Asukkaiden omien kokemusten lisäksi tutkimuksessa selvitettiin myös kulttuurimentoreiden kokemuksia kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutuksista asukkaisiin.

6.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimus on laadullinen, sillä se ei tutki määrällisiä, mitattavia asioita. Sen sijaan se tutkii toiminnan laatua ja vaikutuksia ihmisten välisiin suhteisiin, yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Tutkimuksessa on myös kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen piirteitä, sillä kyselylomakkeet tuottavat määrällistä tietoa. Tutkimuksen laadulliset piirteet näkyvät aineistonkeruumenetelminä käytetyissä teemahaastattelussa sekä osallistuvassa havainnoinnissa. Osallistuvaa havainnointia hyödynnettiin kulttuuritoimikunnan järjestämään kevätpäivään osallistuttaessa. Lisäksi laadullisuus näkyy siinä, että käytetty teemoittelu on yksi laadullisten aineistojen analyysitapa. (Eskola & Suoranta 1999, 161, 175.)

Määrällistä eli kvantitatiivista ja laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta ei voi käytännössä erottaa toisistaan tarkkarajaisesti. Näiden kahden eri lähestymistavan nähdään täydentävän toisiaan eikä ole van kilpailevia suuntauksia. Niitä voidaan esimerkiksi käyttää rinnakkain laajentamalla laadullisen tutkimuksen tuloksia määrällisen tutkimuksen yksinkertaisten laskennallisten tekniikoiden avulla. Määrällinen vaihe voi myös edeltää laadullista vaihetta luoden perusteet vertailtavien ryhmien laadullisten haastattelujen muodostamiseksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 132–133.)

Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan ymmärtävä, kun taas kvantitatiivinen tutkimus on selittävä. Laadullisesta tutkimuksesta käytetään myös nimitystä pehmeä tutkimus, kun taas vastaavasti määrällisessä tutkimuksessa käytetään jäykkiä tutkimusrakenteita. Määrälliselle tutkimukselle on ominaista tilastojen ja numeroiden käyttäminen, kun taas laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan numeerisesti mittaamattomia, syvemmällä tasolla olevia asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 67.)

6.4 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimustehtävänä oli tutkia kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutuksia yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa. Tutkimuskohteena oli myös kulttuuritoimikuntamallin vaikutus arjen rikastuttamiseen kulttuurisin keinoin sekä asukkaiden osallisuuden tukemiseen asiakaslähtöisellä tavalla.

Tutkimuskysymyksemme:

- Miten arjen kulttuurinen toiminta on edistänyt asukkaiden yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä hyvinvointia asukkaiden kokemusten mukaan?
- Miten työntekijät kokevat kulttuuritoimikuntamallin vaikuttaneen asukasyhteisöön?

7 AINEISTONHANKINTA

Tutkimuksen aineisto kerättiin asukkaille suunnattujen kyselylomakkeiden sekä kulttuurimentoreille toteutetun ryhmäteemahaastattelun avulla. Osallistimme palvelukodeilla myös kulttuuritoiminnan toiminnallisiin toteutuksiin, joista saimme lähtöaineistoa tutkimustamme varten. Toiminnallisista toteutuksista kerättyjä aineistoja ei kuitenkaan analysoitu tutkimuksessa, vaan niitä käytettiin ainoastaan antamassa lähtökohtatietoa palvelukotien kulttuurista ja toiminnasta.

Kyselylomakkeet ja ryhmäteemahaastattelu puolestaan antoivat meille tietoa kulttuuritoimikuntatoiminnan käynnistymisestä. Sekä kyselylomakkeet että ryhmäteemahaastattelu toteutettiin syksyllä 2011. Tutkimusaineistoa kerätessämme käytimme myös osallistuvaa havainnointia sekä hyödynsimme hankkeen puitteissa aiemmin julkaistua materiaalia. Aineistonhan-

kintamme taustalla oli sovellus Bikva-mallista, sillä lähdimme liikkeelle aineistonkeruussa asukkaiden kokemuksista ja näkemyksistä, joita täydensimme kulttuurimentoreiden kokemuksilla.

7.1 Toiminnalliset toteutukset

Osallistuessamme tutkimustyömme puitteissa palvelukotien toiminnallisiin toteutuksiin hyödynsimme osallistuvaa havainnointia aineistonkeruumenetelmänä. Käytimme kyseistä aineistonkeruumenetelmää, koska halusimme osallistua palvelukotien kulttuuritoimikuntatoimintaan liittyviin toiminnallisiin toteutuksiin ja samalla havainnoida toimintaa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on jollakin tapaa osallisena yhteisön toiminnassa ja samalla havainnoi sitä. Tutkijan osallisuus voi vaihdella osallistumattomuudesta täyteen osallistumiseen. (Eskola & Suoranta 1999, 99–100; Tuomi & Sarajärvi 2004, 84.)

Havainnoitsija ei välttämättä osaa huomioida kaikkia olennaisia asioita. Havainnointi on hyvin subjektiivinen kokemus, ja ihmiset kiinnittävätkin huomionsa eri asioihin esimerkiksi erilaisten ennakko-odotuksien takia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kenenkään havainnot olisivat muita huonompia. Havaintojen monipuolisuuden lisäämiseksi onkin aina parempi, mitä useampi ihminen osallistuu havainnointiin. (Eskola & Suoranta 1999, 103–104.)

Kokosimme keväällä 2011 työntekijöille ja asukkaille järjestetyistä alkuinfoista materiaalia. Sekä asukkaat että työntekijät kirjasivat kokemuksiaan ja ajatuksiaan kartongeille. Työntekijät pohtivat alkuinfoissaan palvelukotien viriketoimintaa nostaen esille jo olemassa olevasta toiminnasta kulttuurisia piirteitä. Työntekijöiden tuottamat kartongit valokuvattiin ja heidän näkemyksensä kulttuurisesta toiminnasta nostettiin esille. Työntekijöiden alkuinfon tarkoituksena oli saada kuva palvelukotien aikaisemmasta toiminnasta heidän näkökulmastaan. Hankkeen ja tutkimuksen kannalta oli kuitenkin tärkeämpää saada kuuluviin asukkaiden ääntä ja analysoida heidän ajatuksiaan.

Asukkaiden kanssa pohdittiin kulttuuria, hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä, josta käytettiin ymmärtämisen helpottamiseksi nimitystä kiva yhdessä tekeminen. Koonnissa näiden aiheiden alta etsittiin yhtäläisyyksiä sekä Visamäen että Vanajanharjun palvelukotien asukkaiden ajatuksista. Asukkaiden tekemät kartongit valokuvattiin ja kirjoitettiin sähköiseen muotoon. Teemoissa eniten esiintyneet asiat koottiin yhtenäisen otsikon, arjen kulttuuri ja hyvinvointi, alle.

Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen puitteissa toteutettujen alkukartoitusten tarkoituksena oli avata, täsmentää ja konkretisoida alkuinfojen teemoja. Tämä tavoite ei kuitenkaan toteutunut, mutta alkukartoitukset tuottivat tietoa asukkaiden osallisuusinnostuksesta ja -määrästä. Alkukartoitukset edistivät omalta osaltaan asukkaiden välistä kiva yhdessä tekemistä, ja asukkaat saivat viettää aikaa keskenään. Alku-

kartoituksista ei kuitenkaan syntynyt materiaalia, jota olisi voinut hyödyntää tutkimuksessa.

Keväällä 2011 palvelukotien kulttuuritoimikunnan järjestämä kevätpäivä videoitiin. Kevätpäivästä saatiin siis aineistoa sekä osallistuvan havainnoinnin avulla että havainnoimalla tapahtumia videolta. Tutkijoiden havainnot toimivat muiden aineistonkeruumenetelmien lisänä hankittaessa tietoa tutkittavasta aiheesta.

7.2 Kyselylomakkeet

Kysely on keskeinen menetelmä survey-tutkimuksessa. Kun kyselyn aineisto on kerätty yhtenäisesti ja kohdehenkilöt toimivat otoksena jostakin tietystä perusjoukosta, käytetään englanninkielistä survey-termiä. Tällä menetelmällä kerätty aineisto analysoidaan yleensä kvantitatiivisin menetelmin. (Hirsjärvi ym. 2007, 188–189.)

Ihmisten tottuneisuus kyselyiden täyttämiseen on lisääntynyt kyselyiden yleistyessä. Kyselyiden yleistyminen on myös lisännyt ihmisten kyllästyneisyyttä tutkimuksiin osallistumiseen, ja vastausprosentti voi joskus jäädä pieneksi. Kyselylomake takaa vastaajalle anonyymiyden, kun taas haastattelussa sen toteuttamista ei voida taata. Kyselylomake voidaan myös lähettää monille henkilöille, jolloin on mahdollista saada paljon vastauksia. Lisäksi kyselylomakkeella voidaan selvittää useita asioita. Toisaalta ei ole täysin luotettavaa, ovatko henkilöt vastanneet kysymyksiin rehellisesti ja huolellisesti. Lisäksi kyselylomakkeen valmiit vastausvaihtoehdot eivät useinkaan riitä vastaamaan kaikkien vastaajien ajatusmaailmaa ja näkemyksiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 190; Hirsjärvi & Hurme 2009, 36–37.)

Kyselylomakkeemme olivat informoituja kyselyitä, mikä tarkoittaa sitä, että lomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti kyselyyn vastaajille (Hirsjärvi ym. 2007, 191). Kyselylomakkeessa voidaan käyttää sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Kyselyn tuloksista voidaan tehdä esimerkiksi taulukoita ja kaavioita. Kyselylomake on hyvä myös esitestata (Yli-Luoma 2001, 32). Esitestasimme omat kyselylomakkeemme opiskelutoverillamme sekä kysyimme ennen niiden toteuttamista asukkailta ja kulttuurimentoreilta heidän mielipidettään niistä.

Toteutimme palvelukotien asukkaille kyselyt haastatteluiden sijaan, koska asukkaita on palvelukodeissa noin kuusikymmentä. Näin ollen kyselyt olivat helpompi menetelmä myös analysoinnin kannalta. Todennäköisesti asukkaat myös vastasivat mieluummin anonyymisti kyselylomakkeisiin kuin olivat osallistuneet haastatteluun. Kyselyjen taustalla oli asukkaiden näkemysten ja kokemusten kartoittaminen arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksista heidän yhteisöllisyyteensä ja yhteisölliseen hyvinvointiinsa. Kyselylomakkeiden teemat olivat tutkimuskysymysten pohjalta etukäteen määriteltäviä. Nämä teemat olivat

- osallisuus
- mielekkyys
- yhteinen tekeminen

- toisten huomioiminen
- kulttuuritoiminnan tuoma muutos.

Näiden teemojen pohjalta laadittiin ryhmäteemahaastattelu kulttuurimentoreille. Haastatteluun lisättiin myös toteutus-teema.

Kyselyt toteutettiin Vanajanharjun palvelukodissa 9.11.2011 ja Visamäen palvelukodissa 10.11.2011. Alkuperäisenä tarkoituksena oli toteuttaa sama kyselylomake kaikille asukkaille. Kulttuuritoimikunnan syksyn ensimmäisessä kokouksessa kuitenkin todettiin suunnitellun kyselylomakkeen olevan hieman liian laaja. Sen myös todettiin sisältävän vaikeahkoja kysymyksiä kulttuuritoimikuntatoiminnasta, sillä kaikki asukkaat eivät välttämättä ymmärtäneet mistä kulttuuritoimikunnassa on kyse. Tämän vuoksi toteutettiin kaksi erillistä kyselyä, joista laajempaan vastasivat kulttuuritoimikunnan asukasedustajat ja suppeampaan muut palvelukotien asukkaat. Kulttuuritoimikunnan asukasedustajien kyselyssä keskityttiin kulttuuritoimintaan ja sen vaikutuksiin palvelukodeissa. Muille asukkaille suunnatussa kyselyssä pääpaino oli kulttuuritoimikunnan järjestämässä kevätpäivässä, sillä kulttuurimentorit uskoivat kevätpäivän olevan heille selkein esimerkki kulttuuritoimikunnasta ja sen toiminnasta.

Kulttuuritoimikunnan jäsenille suunnatussa kyselylomakkeessa (liite 2) oli neljä taustatietokysymystä, kolme suljettua kysymystä, 12 monivalintakysymystä sekä kaksi avointa kysymystä. Pyrimme tekemään kyselylomakkeesta mahdollisimman selkeän ja yksinkertaisen, jotta kulttuuritoimikunnan asukasedustajien olisi helppo vastata siihen ja vastausprosentti olisi näin mahdollisimman suuri. Muille palvelukotien asukkaille tarkoitettussa lomakkeessa (liite 3) seurattiin samoja teemoja kuin kulttuuritoimikuntalaistenkin lomakkeessa, mutta kyselystä tehtiin yksinkertaistempimpi. Kyselyssä oli kolme taustatietokysymystä, viisi väittämää, neljä monivalintakysymystä sekä kaksi avointa kysymystä. Molempien lomakkeiden monivalintakysymysten asteikkona toimi sama viisiportainen asteikko, jonka vaihtoehdot olivat huonosti, välttävästi, tyydyttävästi, hyvin ja erinomaisesti.

Kyselylomakkeiden suunnittelun pohjalla oli Bikva-mallin sovellus. Bikva-mallissa asiakkaat otetaan mukaan arviointiin. Asiakkaiden kokemukset palvelujen vaikuttavuudesta ja laadusta toimivat mallin lähtökohtana. (Bikva-malli 2008.) Menetelmän mukaisesti tutkimus lähtee liikkeelle asukkaiden kokemuksista, joista se siirtyy kulttuurimentoreiden näkemyksiin. Kulttuurimentoreiden ryhmäteemahaastattelun teemat taas seuraavat asukkaiden kyselylomakkeiden teemoja.

7.3 Ryhmäteemahaastattelu

Haastattelu on yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä laadullisessa tutkimuksessa. Sen avulla pyritään saamaan selville haastateltavan ajatuksia keskustelunomaisesti, ja sitä voidaan käyttää niin laadullisessa kuin määrällisessäkin tutkimuksessa. Kun kyseessä on teemahaastattelu, sen aiheet määritetään etukäteen. Haastattelijalla ei kuitenkaan ole valmiita kysymyksiä, vaan hän huolehtii kaikkien etukäteen määriteltyjen teemojen

läpikäymisestä haastateltavan kanssa. Teemoja käsitellään jokaisen kanssa yksilökohtaisesti, eikä haastattelun kulkua voi näin ennustaa. Teemahaastattelu antaakin vastaajalle mahdollisuuden puhua vapaamuotoisesti, jolloin haastattelusta saatu materiaali on vastaajien omaa puhetta. Teemojen avulla kuitenkin huolehditaan siitä, että haastateltavien kanssa käydään läpi suurin piirtein samoja asioita. (Eskola & Suoranta 1999, 86–88.)

Ryhmähaastattelua on mahdollista käyttää sekä yksilöhaastattelun ohella että sen sijaan. Tutkimuksessamme käytimme ryhmähaastattelua yksilöhaastattelun sijaan saadaksemme enemmän tietoa haastateltavilta heidän voidessaan täydentää toisiaan. Ryhmähaastattelun yhtenä edellytyksenä on, että haastateltava ryhmä koostuu ihmisistä, joilla on jokin yhteinen tekijä. Esimerkiksi tutkimuksessamme ryhmäteemahaastatteluun osallistujat olivat kaikki palvelukotien työntekijöitä, jotka toimivat kulttuuritoimikunnan kulttuurimentoreina. Haastattelijan tulee ottaa ryhmäteemahaastattelussa huomioon myös ryhmän väliset suhteet, jotka vaikuttavat haastattelun etenemiseen. (Ks. Eskola & Suoranta 1999, 95–96, 98.)

Kulttuurimentoreiden ryhmäteemahaastattelun pyrkimyksenä oli selvittää heidän kokemuksiaan kulttuuritoimikuntamallin vaikutuksista asukasyyhteisöön, ja se toteutettiin kyselyitä seuranneella viikolla 16.11.2011. Ryhmäteemahaastattelun teemat (liite 4) olivat samat kuin asukkaille tehdyissä kyselylomakkeissa lukuun ottamatta toteutus-teemaa. Haastatteluun osallistuvivat kulttuurimentorit, joita oli kolme. Haastattelu tallennettiin ääninauhurilla, ja myöhemmin tämä aineisto litteroitiin ja teemoiteltiin. Keräsimme aineistoa kulttuurimentoreilta ryhmäteemahaastattelun avulla, koska koimme sen olevan hyvä keino saada mahdollisimman paljon esille kulttuurimentoreiden ajatuksia toiminnasta. Näin kulttuurimentorit saivat toisiltaan tukea ja innostusta keskustella aiheesta. Ryhmähaastattelussa tulee myös helpommin esille kaikki oleelliset asiat, sillä haastateltavat täydentävät toistensa ajatuksia.

8 AINEISTONANALYYSI

Tutkimuksen aineistonanalyysimenetelminä käytettiin sisällönanalyysia ja sen ohella teemoittelua. Tässä osiossa avataan edellä mainitut menetelmät sekä myös pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Teemoittelun ja sisällönanalyysin teorian jälkeen kuvataan sekä kyselylomakkeiden että ryhmäteemahaastattelun analyysin vaiheet. Molemmat aineistot teemoiteltiin erikseen, minkä jälkeen ne yhdistettiin ja analysoitiin tutkimukseen sovelletulla aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla.

Analyysissämme edettiin polveilevasti, sillä ennalta määrättyihin teemoihin palattiin useammassa eri kohdassa. Käytimme teemoittelua sekä kyselylomakkeiden että ryhmäteemahaastattelun suunnittelussa. Palasimme teemoitteluun myös aineistonkeruun jälkeen teemoittelemalla kyselylomakkeiden avoimet kysymykset sekä tarkastamalla sen avulla ryhmäteemahaastattelun teemat. (Hirsjärvi ym. 2007, 219.)

8.1 Teemoittelu

Teemoittelulla etsitään analyysivaiheessa aineistosta yhteisiä piirteitä. Tutkimuksessamme teemoittelu aloitettiin jo kyselylomakkeiden suunnitteluvaiheessa, jossa nostettiin esille viisi tutkimusongelmaa valaisevaa teemaa (Eskola & Sarajärvi 1999, 175). Tämä helpotti teemoittelun jatkamista analyysivaiheessa. On tärkeää huomioida, että teemoittelussa nousee yleensä esille myös muita teemoja lähtöteemojen lisäksi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173.)

Käytimme analyysimenetelmänä sisällönanalyysin lisäksi teemoittelua, sillä se on yksi keskeinen tapa analysoida kvalitatiivista aineistoa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 171). Käyttämäämme teemahaastattelua on myös johdonmukaisinta analysoida teemoittelemalla sisällönanalyysin ohella. Vaikka tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelminä myös kvantitatiivista tietoa tuottavia kyselyitä, oli niidenkin laatimisessa selkeintä käyttää teemoja ja sitä kautta teemoittelua analyysimenetelmänä. Samat teemat olivat käytössä jo kyselylomakkeiden suunnittelusta lähtien, jolloin teemoittelua oli järkevää käyttää osana analysointiprosessia. Laatimamme teemat myös vastasivat tutkimuskysymyksiimme.

Ryhmäteemahaastattelussa ja kyselylomakkeissa käytetyt teemat syntyivät jo asukkaiden kyselylomakkeiden suunnitteluvaiheessa. Lähdimme liikkeelle pohtimalla, mitä asioita yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin sisältyy. Käytimme virikkeenämme Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmää yhteisöllisyydestä (liite 5). Laadimme kulttuuritoimikuntatoimintaan ja kevätpäivään sopivia kysymyksiä pitäytyen tutkimuskysymyksissä. Näin kyselylomakkeiden kysymykset olivat oleellisia tutkimustehtävämme kannalta. Laadittuamme kysymykset huomasimme niissä esiintyvän samankaltaisuuksia, joista teemat muotoutuivat. Ryhmittelimme kysymykset näiden teemojen alle, ja käytimme samoja teemoja myös ryhmäteemahaastattelun suunnittelussa. Teemahaastattelun teemojen alle lisäsimme myös aputeemoja helpottamaan haastattelun kulkua.

8.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Kun analysoidaan nähtyjä, kuultuja tai kirjoitettuja aineistoja väljässä teoreettisessa kehyksessä, voidaan analyysimenetelmän sanoa perustuvan jollain tavalla sisällönanalyysiin. Myös käyttämämme teemoittelu toimii osana sisällönanalyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 93.)

Sisällönanalyysi analysoi tekstiä ja etsii siitä merkityksiä. Sisällönanalyysissa tarkoituksena on kuvata aineiston sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysin pyrkimyksenä on saada tiivistetty ja yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysilla analysoituja tutkimuksia kritisoidaan keskenään, sillä analyysin kuvaus saattaa olla hyvinkin tarkkaa, mutta mielekkäät johtopäätökset puuttuvat ja järjestetty aineisto esitellään tavaltaan tuloksina. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 105–107.)

Sisällönanalyysia voidaan toteuttaa teorialähtöisesti eli deduktiivisesti, teoriaohjaavasti eli abduktiivisesti tai aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Tuomi ja Sarajärvi kuvaavat teoksessaan Hubermanin ja Milesin (1994), Sandelowskin (1995) sekä Hunglerin ja Politin (1997) näkemystä teorialähtöisen sisällönanalyysin perustumisesta aikaisempaan teoriaan tai käsitejärjestelmään. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa teoreettiset käsitteet ovat valmiina, kun taas aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa ne muodostetaan aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110, 116.)

Hubermanin ja Milesin (1984) mukaan aineistolähtöinen analyysi on kolmivaiheinen prosessi. Siihen kuuluvat aineiston redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Redusointi tarkoittaa aineiston pelkistämistä, jossa karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Redusoinnissa voidaan käyttää apuna esimerkiksi erivärisiä kyniä alleviivatessa tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Klusteroinnilla tarkoitetaan ryhmittelyä, jossa etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Abstrahoinnissa aineistosta erotellaan olennainen tieto tutkimuksen kannalta ja luodaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110–114.)

Käytämme tutkimuksemme analysointimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysia opinnäytetyöhömme soveltuvalla tavalla. Tutkimuksesta löytyy kuitenkin myös viitteitä teorialähtöisestä sisällönanalyysista, sillä kyselylomakkeiden ja ryhmäteemahaastattelun teemat olivat ennalta määrittäytyjä, eivätkä ne nousseet aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti aineistosta. Teorialähtöisen sisällönanalyysin piirre tutkimuksessa oli teemojen nouseminen tutkimuskysymyksistä ja teoriasta.

Analyysimme oli induktiivinen, sillä lähdimme liikkeelle yksittäisestä yleisempään (Tuomi & Sarajärvi 2004, 95 & 97). Tämä tarkoittaa sitä, että sisällönanalyysissa pelkistimme ensin esimerkiksi ryhmäteemahaastattelussa yksittäisiä sanomia, joista etsimme samankaltaisuuksia. Näistä samankaltaisuuksista muodostimme yleiskuvaavat luokat. Luokittelun jälkeen listasimme muodostetut luokat ennalta määrittäytyjen teemojen alle.

8.3 Kyselylomakkeen analysointi

Päätimme käsitellä kyselylomakkeet yhtenäisenä aineistona poistamatta siitä osittain tai kokonaan tyhjiä lomakkeita. Näin lomakkeista pystyttiin laskemaan asukkaiden kokonaisvastausprosentti. Koska myös useimmissa puoliksi täytetyissä lomakkeissa oli vastattu kysymyksiin kevätpäivään osallistumisesta, saimme tietoa asukkaiden osallistumisaktiivisuudesta. Ottamalla mukaan kaikki palautetut kyselylomakkeet saimme siis enemmän materiaalia, jota pystyimme hyödyntämään tutkimuksessa.

Kyselyiden toteuttamisen jälkeen purimme kyselylomakkeet käyttämällä määrällisen tutkimuksen analyysimenetelmiä. Laskimme sekä kulttuuritoimikuntalaisille että muille asukkaille tarkoitettujen kyselyiden kokonaisvastausprosentit sekä vastausprosentit jokaista kysymystä kohden. Tämän jälkeen käytimme pylväs- ja ympyrädiagrammeja vastausten ja vastausprosenttien havainnollistamiseen.

Suunnitellessamme kyselylomakkeet jätimme molempiin kaksi teemoittelematonta avointa kysymystä. Kyselylomakkeita purkaessamme teemoitimme ne jo valmiiden teemojen alle. Kysymykset kulttuuritoiminnan ja kulttuuritoimikuntatoiminnan näkymisestä palvelukodeissa sijoitettiin uuden teeman, toteutuksen alle. Vastaavasti kysymykset kulttuuritoiminnan sekä kevätpäivän parhaista ja huonoista puolista sijoitettiin mielekkyysteemat alle.

8.4 Ryhmäteemahaastattelun analysointi

Aineiston ollessa kerättynä, tulee analyysiin ryhtyä heti. Tällöin aineisto on vielä tutkijan tuoreessa muistissa ja sitä on mahdollista selventää ja täydentää tarvittaessa helposti. (Hirsjärvi ym. 2007, 219.) Ryhmäteemahaastattelu litteroitiinkin heti sen toteutuksen jälkeen, mitä seurasi sen teemojen tarkastus. Litteroiminen tarkoittaa sitä, että esimerkiksi ääninauhurilla nauhoitettu haastattelu kirjoitetaan sanatarkasti painettuun muotoon (Hirsjärvi ym. 2007, 217).

Teemoiteltaessa teemahaastattelua tutkija tulkitsee haastateltavien vastaukset ja ryhmittelee ne eri teemoihin. Haastateltavat ovat esittäneet jonkin asian omin sanoin ehkä täysin eri tavalla, mutta tutkija laittaa nämä vastaukset kuitenkin saman teeman alle. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173.) Koska ryhmäteemahaastattelussamme teemat olivat jo ennalta määriteltäviä, käyimme teemoittelua valmiiden teemojen sisällön tarkastamiseen. Teemahaastattelun haastavuus on teemojen sisällä pysyminen ja sen vuoksi halusimmekin vielä tarkastaa litteroidusta materiaalistamme, että asiat olivat oikeiden teemojen alla.

8.5 Kyselylomakkeiden ja ryhmäteemahaastattelun yhdistäminen ja analysointi

Tarkastettuumme sekä kyselylomakkeiden että ryhmäteemahaastattelun teemat ryhdyimme analysoimaan koko aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Ensin luimme koko aineiston, kyselylomakkeet ja litteroidun ryhmäteemahaastattelun, sekä perehdyimme huolellisesti sen sisältöön. Tämän jälkeen yhdistimme aineiston ja jaottelimme sen ennalta määrättyjen teemojen mukaisesti.

Aineiston yhdistämisen jälkeen aloitimme aineiston redusoimisen eli pelkistämisen. Teemoihin jaottelun jälkeen lähdimme käymään teemoja yksitellen läpi karsien niistä pois tutkimuskysymyksiin liittymättömät alateemat, jotka oli muodostettu ryhmäteemahaastattelun tueksi. Analysoinnin tässä vaiheessa huomasimme osan niistä olevan epäolennaisia tutkimuksemme kannalta. Tämän jälkeen aloimme etsiä ja alleviivata selkeästi tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmauksia. Kun nämä ilmaukset oli eroteltu aineistosta, rupesimme pelkistämään niitä. Pelkistämisen yhteydessä listasimme ne erikseen koko aineistosta säilyttäen ne omien teemojensa alla.

Aineiston pelkistämisen jälkeen siirryimme aineiston klusterointiin eli ryhmittelyyn. Klusterointi nähdään myös osana abstrahointiprosessia. Pelkistetyistä ja listatuista ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavai-

suuksia pysyen jo laadittujen teemojen sisällä. Tässä käytimme apuna erivärisiä korostustusseja selkeyttääksemme analyysia. Käsitteimme aineistoamme teemoittain siis lähes koko analyysin ajan. Samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien etsimisen jälkeen yhdistimme ja luokittelimme pelkistetyt ilmaukset. Laadimme eri luokille niitä kuvaavat nimet. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 114.)

Abstrahoidessamme aineistoa listasimme muodostetut ja nimetyt luokat omien teemojensa alle. Alaluokista muodostettiin tässä vaiheessa vielä yläluokat. Pääluokkina toimivat jo ennalta määritellyt teemat. Alaluokista muodostettiin siis yläluokat ennalta määrättyjen teemojen alle. Tuloksissa ennalta määrättyt teemat toimivat pääteemoina ja vastaavasti yläluokkia kuvataan alateema-käsitteellä.

Aineistonanalyysissä muodostui kolmetoista alateemaa ennalta määritettyjen kuuden pääteeman alle. Alla olevassa kuviossa 1 esitetään nämä teemat.

Kuvio 1. Aineiston analyysissä muodostuneet pää- ja alateemat

8.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonanalyysivaihe on yhteydessä tutkimuksen luotettavuuden arviointiin tiiviimmin verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Keskustelussa määrällisistä ja laadullisista tutkimusmenetelmistä on puhuttu tutkimuksen arvioinnin ja tulosten luotettavuuden vastakkainasettelusta. Tutkimuksia, joissa on käytetty kvalitatiivisia menetelmiä, on arvosteltu luotettavuuskriteereiden hämärtymisestä. Myös edellä mainittu aineistonanalyysin tiivis yhteys tutkimuksen luotettavuuden arviointiin saattaa vaikuttaa laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvosteluun. Edestakainen kulkeminen tehtyjen tulkintojen ja aineistonanalyysin välillä tutkimustekstissä on vapaampaa laadullisessa kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa joudutaan jatkuvasti pohtimaan tehtyjä ratkaisuja sekä näin ottamaan kantaa analyysin kattavuuteen ja työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1999, 209.)

Myös tämän tutkimuksen prosessissa edettiin kulkemalla edestakaisin aineistonanalyysin, tulosten ja johtopäätösten välillä. Siihen, että aineistonanalyysiin palattiin useasti, vaikutti myös kahden aineistonkeruumenetelmän ja monen ylä- ja alateeman käyttö. Teemat olivat lisäksi hieman sekoittuneet ryhmäteemahaastattelussa, mikä osaltaan lisäsi edestakaisin kulkemista. Tutkimuksen edessä pohdittiin useasti aineistosta tehtyjen ratkaisujen oleellisuutta tutkimustehtävän kannalta. Tutkimusprosessissa jouduttiin myös pohtimaan tutkimustulosten luotettavuutta tehtäessä johtopäätöksiä ryhmäteemahaastattelun materiaalin pohjalta. Tämä johtui esimerkiksi haastateltavien vastausten epäselvyydestä nauhoitetun haastattelun joissakin kohdissa.

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittiin myös yleensä määrällisten tutkimusten luotettavuutta arvioitaessa käytettyjen reliaabelius- ja validiustermien kautta. Reliaabeliudella tarkoitetaan tutkimuksessa sen mittauksien toistettavuutta. Esimerkiksi kahden tutkijan saadessa saman tuloksen tulosta voidaan pitää toistuvana ja näin ollen luotettavana. Validius puolestaan merkitsee tutkimusmenetelmän kyvykkyyttä mitata tarkoitettua tutkimuskohdetta. Sekä laadullisen että määrällisen tutkimuksen validiutta on mahdollista tarkentaa useiden aineistonkeruumenetelmien käytöllä tutkimuksessa. Tätä kutsutaan triangulaatioksi, joka voi näkyä myös useamman tutkijan määränä aineistonkeruussa sekä tulosten analysoinnissa ja tulkinnassa. (Hirsjärvi ym. 2007, 226, 228.)

Tämän opinnäytetyön tutkimus voidaan toistaa, mutta tulokset riippuvat aina kohderyhmästä ja sen suuruudesta. Tutkimuksen tulokset olisivat erilaiset kohdejoukon ollessa toisenlainen. Ryhmäteemahaastattelu tuotti tutkimukselle validiutta tarkasti määriteltyjen teemojen kautta ja näin tutkimuksen kannalta oleellista materiaalia. Toisaalta teemahaastattelun luonteen ollessa vapaamuotoinen, keskustelu saattaa välillä poiketa aiheesta. Myös kyselylomakkeet palvelivat tutkimuksen tarkoitusta. Kyselyä on validiutta tuottavana aineistonkeruumenetelmänä kuitenkin kritisoitu, sillä se voi tuottaa kysymyksiin tutkijan alkuperäisestä tarkoituksesta poikkeavia vastauksia. Kyselyn laatija on saattanut tarkoittaa kysymykset eri tavalla kuin vastaajat ovat ne käsittäneet. Tutkimuksessa triangulaatio näkyy kahden aineistonkeruumenetelmän kautta sekä kahden tutkijan osallistumisena niin aineistonkeruussa kuin tulosten analysoinnissa ja tulkinnassakin. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisättiin käyttämällä tulosten esittelyssä suoria lainauksia kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä ja ryhmäteemahaastattelusta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228.)

Tutkimuksen luotettavuutta kuitenkin heikentää se, että kyselyitä toteutettaessa muutamaa asukasta jouduttiin auttamaan kyselyyn vastaamisessa sekä tutkijoiden että työntekijöiden toimesta. Vastaajien ollessa vaihtelevien voimavarojen omaavia mielenterveyskuntoutujia, osa heistä tarvitsi apua vastaamisessa. Tästä johtuen tutkimuksen luotettavuuteen kannalta voidaan pohtia, olivatko vastaukset täysin asukkaiden omia, vai vaikuttiko mainittu avustaminen heidän vastauksiinsa.

Eettisyys näkyy tutkimuksessa erityisesti siinä, että asukkaille kerrottiin alusta lähtien opinnäytetyön tavoitteista ja tutkimustehtävästä. Lisäksi asukkaiden ja kulttuurimentoreiden anonyymiutta sekä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin. Esimerkiksi kyselyitä toteutettaessa painotettiin vastaamisen tapahtuvan nimettömästi ja näin ylläpitävän asukkaiden anonyymiutta. Toisaalta anonyymius saattoi hieman vaarantua, kun asukkaita avustettiin kyselyyn vastaamisessa. Osa asukkaista myös palautti kyselylomakkeen henkilökohtaisesti opinnäytetyöntekijöille, kun alkuperäisenä tarkoituksena oli anonyymiuden säilymisen vuoksi koota lomakkeet yhteiseen pinnoon. Kyselylomakkeissa oli kuitenkin kansilehti, joten vastaukset eivät olleet avoimesti näkyvissä. Vastaukset käsiteltiin täysin luottamuksellisesti, mikä selvennettiin asukkaille ennen kyselyiden toteuttamista. Lisäksi eettisyyttä edisti kulttuurimentoreiden tietoisuus ryhmäteemahaastattelun äänittämisestä. Tutkimustuloksissa myös viitattiin ryhmäteemahaastatteluun erittelemättä vastaajia. Myös koko aineisto oli vain tutkijoiden nähtävissä, ja se hävitettiin heti tutkimuksen jälkeen.

9 TULOKSET

Tulokset esitetään tutkimustehtävän kannalta tärkeiksi perusteltujen teemojen kautta. Jokaisen pääteeman alle on avattu alateemat, jotka muodostuivat aineistosta aineistonanalyysin myötä. Kyselylomakkeissa oli tuloksissa esiteltyjen teemojen lisäksi kolme taustatietokysymystä, jotka koskivat asukkaiden sukupuolta, palvelukotia sekä asumisvuosien määrää palvelukodeissa. Taustatietokysymykset laadittiin, koska haluttiin nähdä, onko näillä asioilla oleellista vaikutusta vastauksiin, kuten onko asukasvuosien määrällä vaikutusta vastauksien sisältöön. Taustatiedoista ei voinut kuitenkaan tehdä selkeää päätelmää, jossa esimerkiksi juuri asumisvuodet palvelukodeissa olisivat vaikuttaneet vastauksiin. Näin ollen nämä kysymykset eivät olleet oleellisia tutkimuksen kannalta, joten niitä ei esitellä tuloksissa. Tulokset painottuvat kulttuurimentoreiden ryhmäteemahaastatteluun, sillä siitä saatiin enemmän materiaalia kuin asukkaiden kyselyistä.

9.1 Kulttuuritoiminnan toteutus

Tutkittaessa arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksia yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin, täytyy saada selville, miten toiminta on toteutunut palvelukodeissa. Näin teema on olennainen tutkimustehtävämme kannalta. Aineiston abstrahoinnissa toteutus-pääteeman alle muodostui kolme alateemaa: kulttuuritoimikuntatoiminnan näkyminen palvelukodeissa, toiminnan tarkoituksen auki jääminen ja ulkopuolisen tuen tarve.

Toteutus-pääteeman alla olleesta aineistosta nousi esille ilmauksia, joista muodostimme kulttuuritoimikuntatoiminnan näkymisen palvelukodeissa yhdeksi alateemaksi. Asukkaat yhdistivät kulttuuritoimintaan valokuvien näkymisen lisääntymisen palvelukodeilla. Myös keväällä 2011 toteutettu kevätpäivä yhdistettiin kulttuuritoimikuntaan ja sen toimintaan. Kulttuuri-toiminnan koettiin näkyneen myös ihmisten innokkuuden lisääntymisenä.

On tullut valokuvia lisää.

Kevätpäivä.

Ihmiset ovat paljon innokkaampia --

Myös kulttuurimentorit ajattelivat palvelukotien muiden asukkaiden yhdistävän kulttuuritoimikunnan kevätpäivään. Kulttuurimentorit kokivat kulttuuritoiminnan näkyvän myös kulttuuritoimikunnan kokoontumisina. Kulttuurimentoreiden mukaan kokoontumiset olivat säännöllisiä.

-- ne (palvelukotien muut asukkaat) ois ehkä niinku konkretisoitu sen siihen et se oli se kevätpäivä.

-- parin viikon välein -- Et kyl me se säännöllisesti kokoonnuttiin.

Toiseksi toteutuksen alateemaksi aineistosta nousi toiminnan tarkoituksen auki jääminen. Kulttuurimentorit kokivat toimintamallin ajatuksen ja tavoitteiden jääneen heille epäselviksi. Kulttuurimentorit nostivat esiin myös vaikeuden saada kiinni toiminnan tarkoituksesta.

-- se, se ei oikein auennu ees meille se ihan se konkreettinen ajatus siitä mitä sillä niinku tavotellaan puhuttiin arjen kulttuurista ja monesta muusta tällasesta termistä mut et mitkä ei sit ihan, ihan silleen kunnolla kuitenkaan auennu et mitä niinku sillä ihan oikeesti tarkotetaan -- siin ei ollu oikein tuntunu et siin ois ollu mitään tällasta tarttumapintaa koko siin ajatuksessa et miks myö tät tehään --

Lisäksi kulttuurimentorit kokivat kulttuuritoiminnan jääneen irralliseksi palvelukotien arjesta. Kulttuuritoimikunnan nähtiin myös jääneen näkyvämmäksi muille asukkaille. Toiminnan koettiin tuntuneen hajanaiselta ja jääneen pintapuoliseksi. Kulttuurimentorit kokivat kulttuuritoimikunnan juurruttamisen palvelukotien kokonaisuuteen epäonnistuneen.

-- et se on ehkä suurin ongelma et se se niinku se jäi hirveen irralliseksi ja --auki et, mikä se juttu sit oli että...

No ainakin siis ihan koska tää (kulttuuritoiminta) oli jotenkin rikkonaista -- niin ei täällä, se oli se kulttuuritoimikunta se niille ketkä oli siinä, mutta ei täälä (palvelukodeissa) kauheen moni muu asukas, se ei näkyny tässä arjessa. Et ei kauheen moni varmaan keväällä olis osannu sanoo jos olis kysyny että tääl on joku kulttuuritoimikunta.

-- se (kulttuuritoimikunta) jäi vaan nii pintapuoliseksi -- Ja sit se niinkun tuli sillee vähän yritettiin istuttaa siihen meidän kokonaisuuteen -- suoraan siihen oo onnistunu --

Kulttuurimentorit kokivat toiminnan tarkoituksen jääneen epäselväksi jo toiminnan aloitusvaiheessa. Toiminnan epäselvyyden vuoksi koettiin vaikeaksi määrittää kulttuuritoimikunnan tarpeita ja odotuksia. Odotusten puutteen koettiin vaikuttaneen siihen, etteivät sosiaalialan opiskelijoiden toteuttamat alkukartoituksiin liittyvät toimintatuokit nivoutuneet kulttuuritoimikuntaan.

-- meidän toimikunta oli viel niin alkuvaiheessa silloin et meil ei ollu viä, niinku et mitä me tarvitaan --

-- ja sit sehän ei oikee myö saatu mitenkää sit toimintaa ni vellettyy siihen -- ei myö siin kohen osattu oikeestaa sanookaa et mitä myö odotetaan, tai mitä me oltas tarvittu --

Ulkopuolisen tuen tarve oli kolmas aineistosta noussut alateema. Kulttuurimentorit kaipasivat lisää tukea kulttuuritoimikuntamallin aloitusvaiheeseen ja toteutukseen. Koululta toivottiin enemmän tukea kulttuuritoiminnan alussa ja sen aikana. Kulttuurimentorit toivoivat palvelukotien kulttuuritoiminnan tukemiseen myös ulkopuolisia toimijoita. Kulttuurimentoireilla oli käsitys kulttuuritoiminnan tekemisestä yhteistyössä taidetoimijoiden ja Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa. Yhteistyön vähäisen määrän takia kulttuurimentorit kokivat jääneensä yksin kulttuuritoiminnan toteuttamisessa.

-- mä olisin ainakin siihen alkuun toivonu koululta enemmän tukee ja muutenki tässä tän aikana --

Ja just asukkaille kun miettii -- et he sais siitä irti nii se on aina niille erilaista ku siin on joku ulkopuolinen vetäjä ku se että me aina sama henkilökunta vedetään samoja juttuja niin sit senki puolesta toivottiin et siin ois ollu niinku ulkopuolinen toimija mukana.

-- puhuttiin tosi paljon siitä et tulee niitä taidetoimijoita ja siit sai sellasen kuvan et on tosi paljon yhteistyötä ja yhdistetään koulua ja opiskelijoita ja tehään niin sithän musta ainakin tuntu et just me yksin tehtiin tavallaan tätä --

9.2 Osallisuus

Yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin liittyy olennaisesti osallisuus. Tämän vuoksi asukkaiden osallisuuden selvittäminen kulttuuritoiminnassa oli olennaista tutkimustehtävämme kannalta. Muodostimme osallisuudesta alateemoiksi asukkaiden osallisuuden ja sitoutumisen sekä toiminnan ideoinnin työntekijävetoisuuden.

Asukkaiden osallisuuden määrä vaihteli sekä kulttuuritoimikuntalaisilla että palvelukotien muilla asukkailla. Suurin osa sekä kulttuuritoimikuntalaisista että palvelukotien muista asukkaista ilmoitti osallistuneensa kevätpäivään. Lisäksi osa palvelukotien muista asukkaista kertoi osallistuneensa kevätpäivän järjestelyihin.

Myös kulttuurimentoreiden mukaan palvelukotien muita asukkaita osallistui niin kevätpäivään kuin sen järjestelyihinkin. Lisäksi he nostivat esille kevätpäivässä olleen palvelukotien muita asukkaita esiintyjinä. Kulttuurimentoreiden mukaan myös eräs kulttuuritoimikuntalainen innostui osallistamaan palvelukotien muita asukkaita toimintaan.

Nii esiintyjät sitte kyllähän noissa just pöytien kantamisessa ja järjestelyis tonne pihalle kyllähän muutkin autto ja kyllähän siis siihenhän niinku osallistu siis suurin osa näistä taloista et kyllähän ne siihen sitte itse tapahtumaan muutki asukkaat osallistu et.

-- mun mielest (eräs asukas) tais olla melkein ainoo joka koitti vähän toisia asukkaita saaha siihen mukaan.

Myös asukkaiden sitoutuminen oli yksilökohtaista. Kulttuurimentorit näkivät asukkaiden osallistuneen kokouksiin aluksi hyvin, mutta osallistumisaktiivisuus vähentyi myöhemmin. Muutoin asukkaiden sitoutuminen koettiin positiiviseksi – myös asukkailla, joiden osallisuus on yleensä vähäistä.

-- hyvin niinku asukkaat tuli alussa tulivat hyvin siihen kokoukseen mut sit se rupes taas niinku hiipuun sit ei ollu enää niin aktiivisesti kaikki mukana.

-- ja ne niinku sitoutu asukkaat siihen.

-- ja se oli kans niinku et saatiin semmonen ihminen mukaan tähän mikä ei oo niin -- niin paljon yleensä mukana --

Kulttuuritoimikuntatoimintaa ideoitiin ja vedettiin melko työntekijävetoisesti. Kulttuuritoimikuntalaisten koettiin odottaneen ohjeita kulttuurimentoreilta. Lisäksi kulttuurimentoreiden määrän sekä palvelukotien työntekijävetoisen kulttuurisen toiminnan ajateltiin vaikuttaneen osaltaan työntekijävetoisuuden muodostumiseen. Kulttuurimentorit kuitenkin pyrkivät aktivoimaan asukkaita osallistumaan ideointiin. Myös asukkaiden ajatusten omien ideoidensa vähäpätöisyydestä koettiin vaikuttaneen osaltaan työntekijävetoisuuden ylläpysymiseen.

Nii ja jossain vaihees mietittiin et oliko meitä ku meitäki oli näin monta siin välillä kokouksissa monta et oliko se sit senki takia se meni liian niinku työntekijä et me niinku vedettiin sitä.

-- syvässä on se kulttuuri meiänki asiakkailta ja meillä niinku työntekijöinä et niinku et jos henkilökuntaa on paikalla nii asiakkaat vaatii sitä et sieltä tulee sitä tietoo -- yhtäläillä myö ollaan sit aika herkästi annetaan taas niitä -- (se on) tietyllä tapaa siinä niinkun toimintakulttuurissaki --

-- tietysti nää musiikkiesitykset ja tälläset tietysti nous sieltä asiakkailta ku tiedettiin et sitä taitoo on mut et seki oli aika-lailla sellast niinku mitä myö niinku ehdotettiin sitte ja heitettiin sitä sitä palloo sinne suuntaan --

-- ei uskalla kertoa välttämättä aatellaan, aatellaan et jos joku sanoo jotain nii se ois vaan pölhö idea ja jos ite aattelee näin ja jos ei uskalla sanoo sitä nii sit sitä ei niin välttämättä kaikille kerrotakkaan --

9.3 Mielekkyys

Yhteisöllinen toiminta koetaan yleensä mielekkääksi. Mielekkyyden alle kuuluu positiivisten puolten lisäksi myös negatiiviset puolet. Selvittämällä mielekkyyteen liittyviä kokemuksia, saimme oleellista tietoa siitä, miten asukkaat kokivat kulttuuritoimikunnan vaikuttaneen yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Mielekkyys-teema antoi myös tietoa kulttuurimentoreiden kokemuksista kulttuuritoimikuntamallin vaikuttavuudesta asukasyhteisöön. Abstrahoinnin myötä mielekkyyden alle muodostui kaksi alateemaa: kulttuuritoiminnan positiivisuus ja kulttuuritoiminnan negatiiviset puolet.

Kulttuuritoiminta koettiin positiiviseksi toiminnaksi ja siihen olleen helppo osallistua. Suurin osa asukkaista mielsi kulttuuritoiminnan mukavaksi, ja osa asukkaista koki sen myös vastaavan odotuksiaan. Kulttuuritoiminnan parhaina puolina nähtiin muun muassa yhteinen tekeminen ja kevätpäivä, josta mielekkääksi nousivat yhdessäolo ja ohjelma.

Yhteinen kokoontuminen.

Yhdessäolo.

Parasta oli kevätpäivän ohjelma, mitään huonoa ei ollut.

Myös kulttuurimentorit kokivat kulttuuritoiminnan positiiviseksi toiminnaksi. Asukkaiden mahdollisuus päästä toteuttamaan itseään nähtiin hyvänä puolena. Kulttuuritoiminnan uskottiin myös antaneen asukkaille onnistumisen kokemuksia. Kulttuurimentoreiden kokemusten mukaan asukkaat nauttivat saadessaan esiintyä. Myös yhteiset kokoukset nähtiin mielekkäinä, ja toiminta koettiin tärkeäksi sekä asukkaiden että kulttuurimentoreiden puolesta. Yhteisen tekemisen oli ollut palvelukodeista aikaisemmin vähäisempää. Kulttuuritoiminta nähtiin tasavertaiseksi toiminnaksi asukkaiden ja kulttuurimentoreiden kesken.

-- hyvät puolet tietyst oli se et ne asukkaat jotka tähän osallistu niin ne pääs sitte niinku toteuttamaan itseään --

-- must oli ihanan, ihanan niinku tasavertasta et yhdessä tehään.

Lisäksi toiminnan päätösretken ajateltiin olleen kulttuuritoimikuntalaisille tärkeää. Kulttuurimentoreiden mukaan asukkaat kokivat retken hienoksi palkinnoksi tekemästään työstä. Asukkaiden nähtiin myös olleen mielisään, kun he olivat etuoikeutettuja pääsemään retkelle.

-- se työn tulos ja siin on se palkinto sen jälkeen, et mitä siihen oli omaa aikaa sit ne asiakkaat panostanu, ni sit silleekii osasivat nauttii siitä --

Kulttuuritoiminnassa koettiin olleen positiivisten puolien lisäksi hieman negatiivisia puolia. Eräs asukasedustaja tunsikin kulttuuritoimikuntatoiminnan aiheuttaneen räsitusta sen positiivisten puolten ohella. Kulttuurimentorit puolestaan näkivät erään asukkaan lähteneen kulttuuritoimikuntaan väärillä lähtökohdilla ja sen vaikuttaneen toiminnan mielekkyyteen hänen kohdallaan.

-- ehkä ne lähtökohdat oli se et ku hän lähti siihen sillä että johonkin täytyy osallistua nii se oli niinku ihan väärä lähtökohta et hän ei niinkun ehkä nähny sitte, sitä mielekkääks ku lähti ihan väärillä perusteilla mukaan siihen et.

9.4 Yhteinen tekeminen

Yhteisöllisyys ja yhteisöllinen hyvinvointi lisääntyy yhteisen tekemisen kautta. Yhteisen tekemisen myötä ihmiset viettävät enemmän aikaa yhdessä, mikä muodostaa yhteisöstä tiiviimmän ja näin ollen lisää yhteisöllisyyttä. Tämän vuoksi teema yhteinen tekeminen liittyy olennaisesti tutkimustehtäväämme. Yhteisen tekemisen alateemoiksi muodostuivat palvelukotien välisen yhteistyön lisääntyminen ja kulttuuritoiminnan vähäinen vaikutus yhteishengen lisääntymiseen.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan nähtiin lisänneen palvelukotien välistä yhteistyötä jonkin verran. Palvelukotien yhteinen kevätpäivä nähtiin asukkaiden keskuudessa melko hienona näytteenä palvelukotien välisestä yhteistyöstä. Osa asukkaista myös koki palvelukotien välisen yhteistyön lisääntyneen kulttuuritoiminnan myötä.

Kulttuurimentorit taas kokivat kulttuuritoimikunnan vaikuttaneen yhteistyöhön lähinnä alussa. Myös muut käynnissä olleet muutokset nostettiin esille osana palvelukotien välisen yhteistyön lisääntymistä. Ennen kaikkea kulttuuritoimikuntatoiminnan koettiin herättäneen tarpeen lisätä yhteistä tekemistä palvelukotien kesken.

-- et kyl se varmaan sitä herätteli et enempi pitäs niinku yhdessä tehdä kaikkee --

Kulttuurimentorit kokivat kulttuuritoimikunnan positiiviseksi puoleksi sen, että siinä oli asukasedustajia molemmista palvelukodeista. Kulttuuritoimikunnassa olleiden asukkaiden välisen yhteistyön ei kuitenkaan nähty lisääntyneen toiminnan myötä. Myös kulttuuritoimikunnan näkymättö-

myys palvelukotien muille asukkaille piti asukkaiden välisen yhteistyön muuttumattomana.

Ja kyllähän se oli ihanaa että et oli näist kummastaki talosta niinkun asukkaita et eihän semmosta niinkun yhteistä ryhmää oo.

Tärkeimpänä yhteistyön lisääntymiseen vaikuttavana asiana nähtiin henkilökunnan yhteinen näkemys asiakaslähtöisyydestä. Tämä vaatii henkilökunnan välisen keskusteluyhteyden. Palvelukotien välisen yhteistyön koettiin siis lähtevän liikkeelle työntekijöiden välisestä yhteistyöstä.

Mut siitähän se tavallaan niinku ehkä lähteeki et -- meiän talossa on henkilökunnalla sellanen yhteinen näkemys asioihin niin vaatii sen et myö ollaan keskenään tekemisissä, myö ollaan sellases niinkun keskusteluyhteydessä.

Kulttuuritoiminnalla nähtiin olleen vähäinen vaikutus palvelukotien välisen yhteishengen lisääntymiseen. Asukkaat kokivat yhteishengen lisääntyneen enemmän kuin kulttuurimentorit. Osa asukkaista koki yhteishengen parantuneen ja ajanvieton toisten kanssa lisääntyneen. Lisäksi kulttuuritoiminnan koettiin lisänneen uusien tuttavuuksien määrää ja joukkoon kuulumista asukkaiden keskuudessa. Kulttuurimentoreiden näkemyksen mukaan kulttuuritoiminta taas ei lisännyt asukkaiden keskinäistä yhdessäoloa. Lisäksi asukkaiden välisen yhteishengen ei koettu muuttuneen kulttuuritoimikunnan ollessa palvelukotien muille asukkaille niin näkymätön.

-- ei oo sinällään lisänny keskinäistä olemista et se on se oli sit siihen toimikuntaan liittyvää olemista mut että ei mun mielestä muuten oo ainakaa kauheesti --

9.5 Toisten huomioiminen

Jotta yhteisöllisyys ja yhteisöllinen hyvinvointi voisivat lisääntyä, tulee ihmisten ottaa toisensa huomioon. Saadaksemme tutkimustehtävän kannalta oleellista tietoa, selvitimme asukkaiden ja kulttuurimentoreiden kokemuksia asukkaiden välisestä toistensa huomioimisesta. Abstrahoinnin yhteydessä tämän teeman alle muodostui kaksi alateemaa: asukkaiden välinen kannustus ja huomioiminen sekä asukkaiden keskinäinen arvostus.

Asukkaat kokivat kannustaneensa ja huomioineensa toisiaan sekä kulttuuritoiminnassa että siihen liittyvässä kevätpäivässä melko hyvin. Kulttuurimentoreiden mukaan he myös ottivat syrjäänvetäytyvät asukkaat toiminnassa huomioon. Kulttuurimentorit kokivat myös asukkaiden kannustaneen toisiaan ja antaneen toisilleen neuvoja kulttuuritoimintaa suunniteltaessa. Kaiken kaikkiaan erityisesti kulttuuritoimikunnan sisäinen keskinäinen kannustus ja toistensa huomioiminen näyttäytyi selkeästi positiivisena.

No kyä ainaki toimikunnan jäsenet kauheen hyvin kannusti toisiaan.

-- anto neuvoja toisilleen ja funtsi että mitä vois tehdä.

Asukkaiden keskinäinen arvostus näkyi heidän välisessä vuorovaikutuksessaan. Osa asukkaista koki kulttuuritoiminnan ja yhdessä tekemisen auttaneen heitä huomioimaan toistensa ajatuksia hyvin. Asukkaat kokivat myös omien toiveidensa tulleen huomioiduiksi suhteellisen hyvin. Kulttuurimentorit näkivät asukkaiden pohtineen ja sopineen asioita yhdessä. Kulttuuritoimikunnassa esiintyneitä ideoita jalostettiin eteenpäin yhdessä keskustellen. Asukkaiden myös koettiin kuunnelleen, kommentoineen sekä arvostaneen toistensa mielipiteitä.

-- kyä ne keskenään sitte niinku sitä sopi --

-- asiakkaat aika paljo heitteli niit ideoita -- Et siitä sit vaan jalostettiin siitä, siitä yhdessä keskustelemalla --

Kulttuurimentorit luonnehtivat asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta ammatilliseksi. Joidenkin asukkaiden yhteistyön koettiin toimineen kulttuuritoiminnassa sen yleisestä toimimattomuudesta huolimatta. Yleisesti kulttuuritoimintaan osallistuneiden asukkaiden sietokyvyn nähtiin nousseen verrattuna kulttuuritoiminnan ulkopuoliseen sietokykyyn. Asukkaat pystyivät siis toimimaan kulttuuritoiminnassa yhdessä.

Ammatillinen keskinäinen vuorovaikutus et tällases virallises tilaisuudes ku piti yhdessä jotai tehdä. Ni sit niinku siedetään toiselt ihan hirvee määrä sellasta niinkun mitä ei ehkä muuten tossa noin ulkopuolella siedettäis et siinä kyllä pystyvät niinku toimimaan --

9.6 Kulttuuritoimikunnan tuoma muutos

Saadaksemme tietoa arjen kulttuurisen toiminnan vaikutuksista yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin selvitimme kulttuuritoimikuntatoiminnan mahdollista mukanaan tuomaa muutosta palvelukoteihin. Kulttuuritoimikunnan tuoman muutoksen alle syntyi kaksi alateemaa. Nämä teemat ovat asiakaslähtöisyyden ja asukkaiden omatoimisuuden lisääntyminen sekä kulttuurikäsitteen laajentuminen.

Kulttuuritoimikuntatoiminta toi mukanaan palvelukoteihin toimikuntamallin sekä välineen asiakaslähtöisyyden ja asiakasnäkemyksen esiin tuomiseksi yksittäisten tapahtumien yhteydessä. Kulttuuritoiminnasta nähtiin lähteneen liikkeelle ajatus yksittäisten tapahtumien järjestelytoimikunnasta, jolla saadaan asukkaat osallistumaan ja suunnittelemaan toimintaa yhdessä. Osa asukkaista puolestaan koki kulttuuritoiminnan lisänneen viihtyvyyttä palvelukodeissa. Kulttuurimentoreiden mukaan asiakaslähtöisyys lisääntyi ja henkilökuntavetoisuus vähentyi kulttuuritoiminnan myötä.

Ehkä se siihen niin nimenomaan sitä asiakaslähtöisyyttä siihen, tai sellasen välineen siihen -- toiminnan järjestämisiin tällasii yksittäisii tapahtumii, ni ehkä se siihen toi ihan sel-

keesti sellast asiakasnäkemyistä, ja ehkä sellasen niinku väli-
neen millä sit saahaa kalastettuu sit esii.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan nähtiin olleen todiste asukkaiden pystyvyydestä suunnitella ja toteuttaa toimintaa myös ilman riippuvuutta henkilökunnasta. Samalla se toi asukkaille kokemuksen heidän omasta osaamisestaan. Kulttuuritoiminnan koettiin myös antaneen siihen osallistuneille asukasedustajille mahdollisuuden tutustua osallistuvaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Tämä valmisti heitä yhteisöhoidon malliin ja omatoimisuuteen. Lisäksi toiminnan aikana kulttuurimentoreille aukesi kulttuurikäsitteen laajuus sekä sen arjessa hyödyntämisen mahdollisuudet.

-- sit tähän tälläseen osallistuvaan niinkun keskusteluun ja sellaseen niinkun päätöksentekoon on nää asiakkaat ainaki, jotka toimikunnas oli, on päässy tutustumaan, koska sitähan se tulee se yhteisöhoito enimmäkseen olemaan --

Nii ja mä uskon et se niinkun herätti sen ajatuksen toi kulttuuritoimikunta siitä että -- miten laaja se kulttuuri on ja miten sitä voi täälä arjessa tehdä että ku yleensä kun sanotaan kulttuuri, niin se on joku museo tai semmonen että se voi olla ihan tääl arjessa et me päivätoiminnas esimerkiks eilen tehtiin runoja.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen taustalla vaikuttaa Opetusministeriön Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Yksi toimintaohjelman painopistealueista on kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä. Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus toteutti toimintaohjelmaan liittyen Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä 2010–2011 -hankkeen, jonka puitteissa opinnäytetyö toteutettiin. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää kulttuuritoimikuntamallia tavoitteellisesti yhteisöllisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä lisäävänä toimintamallina. Nämä edellä mainitut Opetusministeriön toimintaohjelman ja hankkeen tavoitteet näkyivät tutkittaessa kulttuuritoiminnan vaikutuksia Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien asukkaiden yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Tässä luvussa avataan johtopäätökset yhdistämällä tutkimuksesta saadut tulokset ja teoria.

Tutkimuksen tuloksista selvisi kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutusten yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin olleen melko vähäistä. Asukkaiden välisen yhteistyön ja yhteishengen ei koettu muuttuneen olennaisesti kulttuuritoiminnan myötä, sillä se oli melko näkymätön muille asukkaille. Kulttuuritoiminta yhdistettiin konkreettisiin, palvelukodeissa näkyviin asioihin, kuten valokuviiin ja kevätpäivään. Kulttuuritoiminnan koettiin olleen irrallista ja palvelukotien arkeen nivoutumatonta, sillä sen tarkoitus jäi epäselväksi niin kulttuurimentoreille kuin asukkaillekin.

Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien tyypisissä ympäristöissä yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin vaikuttaa, toimitaanko yhteisössä tasavertaisesti vai ylhäältä alaspäin, työntekijävetoisesti. Toiminnan ollessa tasavertaista yhteisöllinen hyvinvointi kasvaa. Tuloksista käy ilmi kulttuurimentoreiden pitäneen kulttuuritoimintaa tasavertaisena ja asiakaslähtöisyyttä lisäävänä. Toisaalta kulttuurimentorit nostivat esille palvelukodeissa syvässä olevan työntekijävetoisen kulttuurisen toiminnan. Tällöin asukkaat odottavat työntekijöiltä ohjeita, eivätkä välttämättä uskalla kertoa mielipiteitään ja ideoitaan. Tämän vuoksi kulttuuritoimikuntatoiminnastakin tuli melko työntekijävetoista, mutta tuloksien pohjalta voidaan kuitenkin todeta kulttuurimentoreiden yrittäneen osallistaa asukkaita yhteiseen toimintaan.

Kurjen (2000, 19) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on juuri tällainen ihmisten välisten suhteiden kehittäminen tasa-arvoisiksi, jolloin jokainen yhteisön jäsen toimii subjektina objektina toimimisen sijaan. Kulttuurimentoreiden yrittäessä innostaa ja osallistaa asukkaita toimintaan oli taustalla myös pyrkimys edistää heidän ja asukkaiden välistä vuoropuhelua. Kurjen (2000, 19) mukaan innostamisen yhtenä tärkeänä tavoitteena onkin vuorovaikutuksen lisääminen ihmisten välillä ja sosiaalisen kommunikaation edistäminen.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan koettiin vaikuttaneen palvelukotien väliseen yhteistyöhön lähinnä toiminnan alussa. Tulokset osoittivat tarpeen palvelukotien välisen yhteisen tekemisen lisäämisestä heränneen. Lisäksi kulttuuritoiminta herätti työntekijöiden yhteisen näkemyksen asiakaslähtöisyydestä, joka lisääntyikin kulttuuritoiminnan myötä henkilökuntavetoisuuden samalla vähentyessä. Kulttuuritoiminta osoitti asukkaiden pystyvyyden toimia ilman riippuvuutta henkilökunnasta. Hyypä ja Liikanen (2005, 15) viittaavatkin kirjassaan Kulttuuri ja terveys Pohjoismaissa laadittuihin terveysohjelmiin, joiden painopiste on nimenomaan yhteisöjen omien voimavarojen käyttöönottamisessa ja kaikkien niiden jäsenten omaoimisessa osallistumisessa.

Vaikka kulttuuritoimikuntatoiminnan vaikutukset yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin jäivät vähäisiksi, tuloksista on kuitenkin nähtävissä joitakin yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Kulttuuritoimikunta ja sen järjestämä kevätpäivä lisäsivät osaltaan palvelukotien välistä yhteistyötä. Sekä kulttuuritoimikuntaan että kevätpäivään osallistui asukkaita kummastakin palvelukodista, mikä tuotti yhdesäoloa ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Myös palvelukotien muut asukkaat osallistuivat kevätpäivän järjestelyihin ja ohjelmaan. Näin kevätpäivä ei ollut vain kulttuuritoimikunnan järjestämä tapahtuma, vaan se toteutettiin yhteistoiminnallisesti sekä kulttuuritoimikuntalaisten että palvelukotien muiden asukkaiden kesken. Asukkaat kokivat myös viihtyvyyden lisääntyneen kulttuuritoiminnan myötä. Ihminen tarvitseekin yhteyttä muihin ihmisiin nauttiakseen elämästä (Rinta-Panttila 2007, 48).

Asukkaiden yhteisöllisyyden ja yhteisöllisen hyvinvoinnin lisääntyminen näkyi siis jonkin verran heidän osallisuutensa kautta, sillä osallisuuden tunne sisältyy yhteisöllisyyden kokemukseen (Terveyden ja hyvinvoinnin

laitos 2011). Asukkaat osallistuivat kulttuuritoimikuntaan, mutta toiminnan kuluessa osa heistä jättäytyi toimikunnasta pois. Jokaisen osallistuneen asukkaan hetkittäinenkin osallistuminen kuitenkin lisäsi omalta osaltaan yhteisöllisyyttä, sillä moninaisuus lisää yhteisön vahvuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011). Myös osa yleensä melko vähäisesti osallistuvista asukkaista osallistui toimintaan. Kulttuuritoimikunta innosti lisäksi yhtä sen jäsenistä osallistamaan muita asukkaita mukaan toimintaan. Näin yksi innostamisen keskeisistä tavoitteista, ihmisten tietoisuuden herättäminen omasta roolistaan ja omien toimiensa vaikutuksista yhteisölliseen toimintaan toteutui (Kurki 2000, 20). Kulttuuritoimikuntatoiminnan voidaan siis sanoa innostaneen asukkaita toimimaan aktiivisesti yhteisönsään (Kurki 2000, 20).

Kulttuuritoiminta toi palvelukoteihin toimikuntamallin, jossa asukkaat osallistettiin toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kurki (2006, 152–153) määrittelee innostamisen tavoitteeksi saada ihmiset osallisiksi oman sekä yhteisönsä elämän aktiivisina ja tiedostavina rakentajina. Hän myös toteaa osallisuuden olevan olennainen innostamisen osa ihmisen voidessa vaikuttaa tällöin omaan elämäänsä; sen määrittelyyn, tutkimiseen ja analyysiin, suunnitteluun sekä arviointiin. Sosiokulttuurisesti innostavaa toimintaa toteutettaessa tuleekin sitä arvioida yhteistoiminnallisesti kaikkien toimintaan osallistuneiden kesken (Kurki 2000, 150).

Kulttuuritoimikuntamalli toi mukanaan palvelukoteihin myös arjen kulttuurisen toiminnan. Kulttuurimentorit ymmärsivät kulttuuri-käsitteen laajuuden ja sen luomat mahdollisuudet hyödyntää sitä palvelukotien arkipäivässä. Innostavan toiminnan tuleekin lähteä liikkeelle ihmisten arjesta, läheltä heitä itseään (Kurki 2006, 153). Tällöin myös toiminnan mielekkyys asukkaille kasvaa. Mielekkyys lisääntyy myös yhdessä tekemisen kautta, sillä jokaisen yhteisön jäsenen nähdään omaavan jotain annettavaa toisilleen (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Palvelukotien kulttuuritoimikuntatoiminnassa jokaisen asukkaan ideoita ja mielipiteitä kuunneltiin ja arvostettiin. Näin jokaisen arjen kulttuurisia voimavaroja, kuten musiikalisuutta, hyödynnettiin toiminnassa, mikä myös osaltaan lisäsi yhteisöllisyyttä.

Kulttuuritoimikunnan jäätyä erilliseksi palvelukotien muusta arjesta, yhteisöllisyys lisääntyi lähinnä kulttuuritoimikuntalaisten kesken. Koska kulttuuritoimikunta kokoontui säännöllisesti, pystyivät asukkaat sitoutumaan toimintaan paremmin. Tuloksista käy ilmi asukkaiden keskinäinen arvostus, joka näyttäytyi heidän välisessä vuorovaikutuksessaan muun muassa kannustamisena, toisten huomioimisena sekä toisten mielipiteiden kuuntelemisena. Toisten kuuleminen tuo esiin uusia voimavaroja ja on tärkeä osa yhteisöllisyyttä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011). Tuloksista ilmenee myös asukkaiden kokeneen kulttuuritoiminnan palkinto-
retken tärkeäksi ja vain heille kuuluvaksi asiaksi. Tämä osoittaakin kulttuuritoimikunnan olleen oma niin sanottu pienyhteisönsä, jonka jäsenten välillä vallitsi keskinäinen yhteisöllisyyden tunne.

Sosiaalipedagogiikan mukaan jokainen ihminen on arvokas ja ainutlaatuinen yksilö. On kuitenkin huomioitava, ettei yksilö voi kasvaa täyteyteensä ilman yhteyttä yhteisöön ja sen yhtä arvokkaiisiin ja ainutlaatuisiin yksilöihin. (Kurki & Nivala 2006, 13.) Kulttuuritoimikuntatoiminta antoi asukkaille mahdollisuuden toteuttaa itseään tutussa yhteisössä ja näin ollen kasvaa persoonana saaden samalla onnistumisen kokemuksia.

Vaikka kulttuuritoimikuntatoiminta oli palvelukodeissa melko näkymätöntä, asukkaat saivat kuitenkin kokea yhdessä kulttuurisia elämyksiä kevätpäivässä ja kulttuuritoimikunnan palkintoretkellä. Kulttuuriset elämykset saavat aikaan myönteisiä tunteita. Näiden tunteiden runsas määrä vaikuttaa sosiaalisten suhteiden kautta yhteisölliseen hyvinvointiin. (Hyyppä & Liikanen 2005, 13.)

11 POHDINTA JA ARVIOINTI

Kulttuuritoimikuntatoiminnan juurruttaminen palvelukoteihin ei tapahtunut toivotulla tavalla. Hankkeen tavoitteena oli juurruttaa kulttuuritoimikuntamalli osaksi palvelukotien arkea ja luoda siitä jatkuva toimintamalli palvelukoteihin. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, vaan kulttuuritoimikunnasta muodostui palvelukotien muusta arjesta irrallinen ja tapahtumasidonnainen. Palvelukodit asettivat vastaavasti tavoitteeksi lisätä niiden välistä yhteistyötä. Tämä tavoite toteutui osittain, sillä yhteistoiminta palvelukotien välillä lisääntyi hankkeen aikana. Myös hankkeen tavoitteiden mukaisesti yhteisöllisyys ja asiakaslähtöisyys lisääntyivät.

Kulttuuritoiminta alkoi palvelukodeissa aktiivisesti, ja kulttuuritoimikunta saatiin nopeasti koottua. Kulttuuritoimikunta kokoontui sen perustamisen jälkeen melko tiiviisti. Aktiivisesta alusta huolimatta opinnäytetyötutkimuksen aikana selvisi kulttuuritoimikuntatoiminnan olleen palvelukotien arkeen nivoutumatonta. Kulttuuritoimikunta oli koottu suljetun ryhmän periaatteella ja näin jäänyt muille asukkaille melko vieraaksi.

Opinnäytetyötutkimuksesta selvisikin, että kulttuuritoimintaan mukaan lähtevien palveluyksiköiden on tärkeää saada riittävästi tukea hankkeelta kulttuuritoiminnan aikana ja etenkin sen alussa. Visamäen ja Vanajanharjun kulttuurimentorit kaipasivat tukea koululta ja hankkeelta erityisesti toiminnan alkuvaiheeseen. Osana hanketta olikin tutor-malli, jossa Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen hankkeen opettajatutorit ohjeistivat ja opastivat siihen mukaan tulleita palveluyksiköitä. Ajallisten resurssien puute kuitenkin vähensi palveluyksiköiden kulttuuritoimikuntien ohjaamista ja opastusta. Puutteellisen tuen takia Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien kulttuurimentorit kokivat jääneensä yksin kulttuuritoimikuntatoimintaa toteuttaessa.

Kulttuurimentoreiden toimintaa olisikin saattanut auttaa, jos kulttuuritoimintaa ja sen tarkoitusta olisi ollut avaamassa jonkinlainen hankekoordinaattori. Koordinaattori olisi voinut myös toimia yhteyshenkilönä palvelukotien ja hankkeen välillä. Näin myös hanke olisi ollut tietoisempi palveluyksiköissä tapahtuvasta kulttuuritoiminnasta, ja palveluyksiköiden tuen ja avun tarpeet kulttuuritoiminnan toteuttamisessa pystyttäisiin kartoit-

tamaan paremmin. Koordinaattori voisi toimia palveluyksiköissä myös muistuttamassa toiminnan asiakaslähtöisyydestä ja siitä, että asiakkaiden toiveet tulisivat aidosti kuulluiksi ja huomioituiksi.

Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hankkeen tavoitteen mukaista yhteistyön lisäämistä eri sosiaali- ja terveystieteiden sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden välillä on tärkeää kehittää. Ulkopuolisten toimijoiden mukaan tuominen kulttuuritoimikuntatoiminnan toteuttamiseen olisi ennen kaikkea vaihtelua asukkaille. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia Kanta- ja Päijät-Hämeessä -selvityksestä ilmenee, että Hämeenlinnan taidetoimijat olisivat kiinnostuneita osallistumaan toiminnan toteuttamiseen erilaisissa palveluyksiköissä, erilaisten asiakasryhmien kanssa (Kemmo & Salminen 2011, 13). Heidänkin toimintaansa voisi siis hyödyntää enemmän hankkeessa. Rahalliset resurssit tulee kuitenkin aina ottaa huomioon suunnitellessa toiminnan toteutusta ulkopuolisten tahojen kanssa.

Myös kulttuuritoimikuntamallin toteuttamisen ajankohtaa on tärkeää pohdita. Visamäen ja Vanajanharjun palvelukotien kulttuurimentoreiden kanssa keskusteltaessa nousikin esille ajankohdan mahdollinen merkitys kulttuuritoimikuntatoiminnan kannalta. Hanketta toteutettaessa palvelukodeissa tapahtui myös muita muutoksia. Palvelukodit kuuluivat kulttuuritoiminnan alkaessa Human Care Network, HCN Osakeyhtiöön, mutta ne siirtyivät myöhemmin Mehiläisen konsernin alaisuuteen. Lisäksi palvelukodit ovat siirtymässä yhteisöhoitoon malliin, jossa asukkaiden osallisuus korostuu päätettäessä yhteisistä asioista (Mehiläinen Oy 2011b). Toisaalta tämä korostuu myös kulttuuritoimikuntamallissa sen ollessa hyvin asiakaslähtöistä.

On kuitenkin myös huomioitava yhtäaikaisten muutosten aiheuttamien mahdollisten paineiden vaikutus asukkaisiin ja heidän voimavaroihinsa. Vaikuttivatko nämä muutokset osaltaan siihen, ettei kulttuuritoimikuntatoiminta nivoutunut palvelukotien arkeen? Kulttuuritoimikuntatoiminta olisi saattanut näyttäytyä palvelukodeissa eri tavalla yhteisöhoitoon mallin käyttöön ottamisen jälkeen. Kulttuuritoiminta olisi tällöin voinut lähteä liikkeelle enemmän asukkaiden omista lähtökohdista ja ajatuksista, sillä myös yhteisöhoitossa painotetaan näitä asioita. Muutosten suuren määrän takia koettiin vaikeaksi sanoa, mikä on vaikuttanut mihinkin kulttuuritoiminnan ja yhteisöhoitoon siirtymisen tapahtuessa yhtäaikaisesti.

Kuten jo Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen hankkeeseen aiemmin tehdystä opinnäytetyöstä ilmenee, kulttuuritoimikuntatoimintamallin istuttaminen palveluyksiköihin vaatii ajallisesti pitkän prosessin (Hietarinta & Tenkanen 2011). Visamäen ja Vanajanharjun kulttuuritoimikuntatoiminnan ajoittuminen muutosten keskelle saattoi vaikuttaa aktiivisesta alkuvaiheesta huolimatta toiminnan hiipumiseen. Vuoden 2011 syksyllä asukasedustus oli vähäisempää saman vuoden kevääseen verrattuna, eivätkä työntekijöiden ajalliset resurssit riittäneet kulttuuritoimikunnan aktiiviseen ylläpitämiseen. Palvelukotien kulttuuritoimikunnasta muotoutuikin järjestelytoimikunta, joka on mukana järjestelemässä erilaisia palvelukotien tapahtumia ja tuo näin asukkaiden ään-

tä kuuluviin tapahtumien järjestämisen yhteydessä. Osaksi kulttuuritoimikuntatoiminnan seurauksena molempiin palvelukoteihin perustettiin myös erillinen virkistystoimikunta, jossa on mukana vain asukasedustajia suunnittelemassa virkistystoimintaa. Kulttuuritoimikunnan tulevaisuus olisi saattanut olla erilainen eri ajankohtana toteutettuna. Tulee kuitenkin muistaa, että tällaisen toimintamallin juurruttaminen vaatii aikaa, ja näin ollen palvelukotien kulttuuritoimikunta voi muotoutua vielä uudelleen ajan kuluessa toimintamallin tavoitteiden ja tarkoituksen tultua palvelukodeille tutummaksi.

On myös tärkeää osallistaa palveluyksiköiden kaikki työntekijät kulttuuritoimikuntamalliin, vaikka linkkinä hankkeen ja palveluyksikön välillä toimivatkin kulttuurimentorit. Näin kulttuuritoimikuntatoiminta olisi palvelukodeissa kaikkien tiedossa ja osallistuttavissa. Kulttuurimentorit saisivat näin myös tukea muista työntekijöistä kulttuuritoimikuntatoiminnan toteuttamiseen.

Opetusministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotuksessa toimintaohjelmaksi 2010–2014 asetetaan yhdeksi tavoitteeksi myös työntekijöiden hyvinvoinnin lisääntyminen. Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa kulttuuritoimikunta vaikuttikin työntekijöiden välisen yhteistyön lisääntymiseen. Kulttuuritoimikuntatoiminta edesauttoi palvelukotien työntekijöiden yhteisten pikkujoulujen järjestämistä. Palvelukotien yhteisen toiminnan määrä on kasvanut muutoinkin kulttuuritoiminnan myötä, esimerkiksi opiskelijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Työntekijöiden hyvinvointi heijastuu myös omalta osaltaan asukas yhteisöön, sillä hyvän yhteishengen omaava työyhteisö palvelee asukkaita heidän etunsa mukaisesti.

Opinnäytetyön tekeminen etukäteen lähes tuntemattoman asiakasryhmän kanssa antoi meille uutta kokemusta sosiaali- ja terveystieteiden työkentelystä. Mielenterveyskuntoutujien kanssa työskentely on haastavaa ja antoisaa. Haastavuutta työskentelyyn luo mielenterveyskuntoutujien fyysisen ja psyykkisen kunnan sekä sosiaalisten taitojen vaihtelevuus. Puolestaan antoisaa oli nähdä kulttuuritoimikuntatoiminnan tuovan esiin asukkaiden voimavaroja. Visamäen ja Vanajanharjun palvelukodeissa kulttuuritoimikuntatoiminta toi esiin esimerkiksi musikaalista ja sanallista lahjakkuutta musiikkiesitysten sekä runonlausunnan muodossa. Pääsimme opinnäytetyöprosessin aikana myös hieman tutustumaan yhteisöhoito mallin lähtökohtiin, periaatteisiin ja siihen siirtymiseen palvelukodeilla. Lisäksi opinnäytetyöprosessi antoi meille hyvää kokemusta tutkimus-, kehittämis- ja hanketyöskentelystä. Kehittämis- ja hanketyöskentely ovat osa sosiaalialan tulevaisuutta. Opinnäytetyö oli myös ensimmäinen laajempi toteuttamamme tutkimus, ja sen avulla saimme kokemusta erilaisten tutkimusmenetelmien käytöstä.

Käytimme opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelminä pääasiallisesti kyselyitä ja ryhmäteemahaastattelua. Osallistuvaa havainnointia käytettiin kevätpäivän yhteydessä. Kyselylomakkeiden suunnittelusta teki haastavan asukasryhmän arjen tuntemattomuus meille. Olimme pyrkineet tekemään kysymyksistä mahdollisimman yksinkertaisia ja helposti ymmärrettäviä,

mutta todellisuudessa ne saattoivat olla hieman liian haastavia osalle kohderyhmästämme. Kulttuurimentoreille toteutetun ryhmäteemahaastattelun suunnittelu ei tuntunut yhtä haastavalta, sillä sen teemat nousivat kyselylomakkeista. Ryhmäteemahaastattelussa oli kuitenkin hankalaa suunnitella ajankäyttö ja huolehtia siitä, että jokainen teema tulee käytyä läpi haastattelun aikana.

Aineistonkeruumenetelmät antoivat meille tutkimusmateriaalia, mutta jälkikäteen ajatellen ne olisivat voineet olla myös toisenlaiset. Asukkaille toteutetun kyselylomakkeen lisäksi olisi voitu toteuttaa myös kulttuuritoimikuntalaisten teemahaastattelu. Tällöin tutkimusmateriaali olisi kuitenkin saattanut olla liian laaja. Emme halunneet korvata kyselyitä kulttuuritoimikuntalaisten teemahaastatteluilla, sillä silloin emme olisi saaneet tietoa palvelukotien muiden asukkaiden kokemuksista kulttuuritoimikuntatoiminnasta ja sen vaikutuksista asukkaiden yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Kulttuurimentoreiden ryhmäteemahaastattelun lisäksi olisi voinut myös toteuttaa muille työntekijöille kyselyn, joka olisi antanut tietoa heidän kokemuksistaan kulttuuritoimikunnan vaikutuksista.

Pohdimme myös kyselylomakkeiden toteutusajankohtaa, sillä palvelukotien muiden asukkaiden kyselylomakkeet keskittyivät kevätpäivään. Alkuperäisenä tarkoituksena oli suunnata molemmat kyselyt kulttuuritoimintaan. Kysely toteutettiin vasta syksyllä, koska silloin meille selvisi muiden palvelukotien asukkaiden yhdistävän kulttuuritoimikunnan lähinnä sen järjestämään kevätpäivään. Vastaukset olisivat voineet olla erilaisia, jos kysely olisi toteutettu heti kevätpäivän jälkeen.

Koimme parityöskentelyn hyväksi opinnäytetyön tekemisessä. Kun kaksi ihmistä työskentelee yhdessä, saavat he tukea toistensa havainnoista ja ajatuksista. Työskentelymme oli antoisaa, ja molemmat osallistui siihen tasavertaisesti saaden mahdollisuuden vaikuttaa opinnäytetyön sisältöön. Suurimman osan opinnäytetyöstä teimme yhdessä, sillä koimme molempien ajatusten rikastuttavan opinnäytetyöprosessia ja sen raportointia. Ainoastaan teoriaosuuden kirjoittaminen jaettiin, mutta sekin käytiin ja reflektoitii yhdessä läpi. Yhteinen työskentely antoi meille myös hyvät mahdollisuudet käydä vuoropuhelua koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Kulttuuritoimikuntamallia on tutkittu hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kulttuurimentoreiden näkökulmasta, ja tämä opinnäytetyötutkimus perehtyi puolestaan sekä asukkaiden että kulttuurimentoreiden kokemuksiin kulttuuritoimikuntatoiminnasta. Jatkossa olisikin mielenkiintoista saada tietoa siitä, miten kulttuuritoimikuntamalli on jatkunut mielenterveyskuntoutujien palvelukotien lisäksi vanhus- ja vammaistyön palveluyksiköissä, joihin se on aiemmin perustettu. Olisi myös mielenkiintoista selvittää ja tutkia, miten palveluyksiköiden esimiehet ja johtajat kokevat kulttuuritoimikuntamallin näyttäytyneen palveluyksiköissä.

LÄHTEET

- Anttila, S., Hämäläinen, E., Lax, S., Mattila, K., Niemenmaa, E. & Pitkä, H. 2011. Sosiokulttuurinen työ. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Oppimistehtävä.
- Bikva-malli. 2008. Sosiaaliportti. Hyvä käytäntö. Prosessi. Miten arvioin käytäntöä? Asiakaslähtöinen arviointi. Viitattu 13.12.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/prosessi/mitenarvioin/bikva/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. p. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta M. 2008. Mieli ja terveys. Helsinki: Edita Prima.
- Hietarinta, A. & Tenkanen, T. 2011. Kokemuksia kulttuurimentoroinnista vanhusten palveluasumisyksiköissä – Hämeen Ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeeseen liittyvä selvitys. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hyypä, M. T. & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. WSOY: Helsinki.
- Kemmo, E. & Salminen, M. 2011. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia Kanta- ja Päijät-Hämeessä – Selvitys taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluiden kysynnästä ja tarjonnasta Kanta- ja Päijät-Hämeen alueilla. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Koskisuu, J. 2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 115–191.

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä: Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kurki, L. & Nivala, E. 2006. Johdanto. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 11–23.

Lukkarla, A-M., Toivonen, J., Turtiainen, M., Vuori, N. & Ylinen, H. 2011. Mielensterveyskuntoutujien toimintakerrat. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Oppimistehtävä.

Mehiläinen Oy. 2011a. Yritysinfo. Viitattu 10.10.2011. <http://www.mehilainen.fi/yritysinfo?loc=40>

Mehiläinen Oy. 2011b. Yrityksille ja yhteisöille. Kuntapalvelut. Mielensterveyskuntoutus. Mehiläisen laatulupaus – mahdollisimman hyvää elämää. Viitattu 10.10.2011. <http://www.mehilainen.fi/mielensterveyskuntoutus/laatulupaus?loc=40>

Mehiläinen Oy. 2011c. Yrityksille ja yhteisöille. Kuntapalvelut. Mielensterveyskuntoutus. Toimipisteet. Visamäki, Hämeenlinna. Viitattu 11.10.2011. <http://www.mehilainen.fi/mielensterveyskuntoutus/toimipisteet/visam%C3%A4ki?loc=40>

Mehiläinen Oy. 2011d. Yrityksille ja yhteisöille. Kuntapalvelut. Mielensterveyskuntoutus. Toimipisteet. Vanajanharju, Hämeenlinna. Viitattu 19.12.2011. <http://www.mehilainen.fi/mielensterveyskuntoutus/toimipisteet/vanajanharju?loc=40>

Mielensterveyden keskusliitto. N.d.a. Psykoterapia. Viitattu 6.11.2011. http://www.mtkl.fi/tietopankki/mista_apua/psykoterapia/

Mielensterveyden keskusliitto. N.d.b. Erilaisia terapiamuotoja. Viitattu 6.11.2011. http://www.mtkl.fi/tietopankki/mista_apua/erilaisia_terapiamuotoja/

Mielensterveyden keskusliitto. N.d.c. Kuntoutuskurssit. Viitattu 6.11.2011. <http://www.mtkl.fi/tietopankki/kuntoutuminen/kuntoutuskurssit/>

Mielensterveyden keskusliitto. N.d.d. Asuminen. Kotipalvelu ja asumispalvelu. Viitattu 6.11.2011. http://www.mtkl.fi/tietopankki/arjessa_selviytyminen/asuminen/

Mielensterveyslaki 1116/1990. 14.12.1990. Viitattu 22.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116>

Mielenterveyspalveluja ohjaavan lainsäädännön toimivuus. 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 194/2009. Viitattu 3.11.2011. www.vtv.fi/files/1854/1942009_Mielenterveyspalvelut_netti.pdf

Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014.

Pesonen, A. 2007. Yhdessä – osallisina. Teoksessa Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) 2007. Helsinki: Like, 44–47.

Rimmi, P. 2010. Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke 2009–2010 . Hämeenlinna: Hämeen Ammattikorkeakoulu. Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus.

Rinta-Panttila, K. 2007. Kokemus arvokkuudesta. Teoksessa Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Helsinki: Like, 48–52.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. 17.9.1982. Viitattu 22.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Kasvun kumppanit – Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Työn tueksi. Periaatteet. Yhteisöllisyys. Viitattu 12.12.2011. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.–3. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yli-Luoma, P. V. J. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Sipoo: IMDL Oy Ltd.

KULTTUURIMENTOROINTIMALLIN EDISTÄMINEN KANTA-HÄMEESSÄ – HANKE

KULTTUURITOIMIKUNTIEN PERUSTAMINEN VANAJANHARJUN JA VISAMÄEN PALVELUKODEISSA

Vanajanharjussa ja Visamäessä on alkamassa palvelukodin asukkaiden ja työntekijöiden yhteinen kulttuuritoimikunta -malli. Sen tavoitteena on tuottaa mukavaa yhdessäoloa sekä edistää hyvinvointia kulttuurin ja yhdessä tekemisen keinoin. Tarkoituksena on kuulla ennen kaikkea teitä, asukkaita ja lähteä liikkeelle teidän ajatuksistanne ja toiveistanne liittyen luovaan ja kulttuuriseen toimintaan.

Vanajanharjun ja Visamäen palvelukodit ovat mukana Hämeen ammattikorkeakoulun hankkeessa ja tähän liittyen teemme opinnäytetyön, jonka tarkoituksena on tutkia tätä kulttuuritoimikuntatoimintaa, palvelukotien yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä hyvinvointia. Opinnäytetyötä teemme me, Sanna Hatakka ja Tuire Hyvönen. Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita. Tulette näkemään meitä aina silloin tällöin kevään ja syksyn aikana opinnäytetyöhön liittyen. ☺

Kiitos, että olemme päässeet mukaan toimintaan! Odotamme innolla yhteistyötä kanssanne!

T. Sanna Hatakka & Tuire
Hyvönen

HEI!

Ohessa on kyselylomake, johon toivomme sinun vastaavan ja palauttavan oman palvelukotisi henkilökunnalle 15.11.2011 mennessä.

Vastaamalla kyselyyn annat tärkeää palautetta kulttuuritoimikunnan toiminnasta. Toivoisimme sinun vastaavan kyselyyn, sillä se auttaisi meitä tutkimuksemme tekemisessä.

Kyselyyn vastaamiseen ei mene kuin hetki. Vastaaminen on vapaaehtoista ja se tapahtuu nimettömänä. Vastaukset käsitellään täysin luottamuksellisesti.

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

Syysterveisin,

Sanna Hatakka & Tuire Hyvönen

Sanna Hatakka & Tuire Hyvönen

KYSELYLOMAKE KULTTUURITOIMINNASTA
VISAMÄEN JA VANAJANHARJUN PALVELUKOTIEN
KULTTUURITOIMIKUNTALAISILLE

TAUSTATIETOJA

Kyselyyn vastaajan sukupuoli

Nainen   Mies

Palvelukotisi

Visamäki   Vanajanharju

Kauanko olet asunut palvelukodissa?

_____ vuotta

Ympyröi mielestäsi paras vaihtoehto:

OSALLISUUS

Oletko osallistunut kulttuuritoimikunnan järjestämiin tapahtumiin?   Kyllä   En

Oletko ollut mukana järjestämässä kulttuuritoimikunnan tapahtumia?   Kyllä   En

Oletko kiinnostunut jatkossa osallistumaan kulttuuritoimintaan?   Kyllä   En

Ympyröi mielestäsi paras vaihtoehto:

1 = huonosti 2 = välttävästi 3 = tyydyttävästi 4 = hyvin 5 = erinomaisesti

MIELEKKYYS

Kulttuuritoiminta on tuntunut mukavalta   1   2   3   4   5

Kulttuuritoiminta on vastannut odotuksiani   1   2   3   4   5

Kulttuuritoimintaan on ollut helppo osallistua   1   2   3   4   5

YHTEINEN TEKEMINEN

Yhteishenkemme on parantunut   1   2   3   4   5

Vietämme enemmän aikaa toistemme kanssa   1   2   3   4   5

Kulttuuritoiminnan myötä tunnen kuuluvani enemmän porukkaan   1   2   3   4   5

Kulttuuritoiminta on lisännyt uusien tuttavuuksieni määrää   1   2   3   4   5

Palvelukotien välinen yhteistyö on lisääntynyt   1   2   3   4   5

kulttuuritoiminnan myötä

TOISTEN HUOMIOIMINEN

Kulttuuritoiminta ja yhdessä tekeminen on auttanut
huomioimaan muiden ajatuksia 1 2 3 4 5

Toiveeni on huomioitu kulttuuritoiminnassa 1 2 3 4 5

KULTTUURITOIMINNAN TUOMA MUUTOS

Kulttuuritoimikunta on tuonut lisää uutta
tekemistä palvelukoteihin 1 2 3 4 5

Viihtyvyyys on lisääntynyt palvelukodeissa
kulttuuritoiminnan myötä 1 2 3 4 5

Vastaa seuraaviin kysymyksiin lyhyesti omin sanoin:

Miten kulttuuritoiminta näkyy palvelukodeissa?

Mikä on ollut mielestäsi parasta kulttuuritoiminnassa? Entä huonointa?

Kiitos vastauksistasi ja aurinkoista syksyn jatkoa!

HEI!

Palvelukodit viettivät yhteisen kevätpäivän viime keväänä 20.5.2011. Kevätpäivän järjestämisestä vastasi Vanajanharjun ja Visamäen palvelukotien yhteinen kulttuuritoimikunta, joka on mukana erilaisten tapahtumien järjestämisessä palvelukodeissa. Kulttuuritoimikuntaan kuuluu sekä palvelukotien työntekijöitä että asukkaita.

Nyt toivomme, että herättelisit muistiasi ja vastaisit oheisen kyselylomakkeen kysymyksiin, jotka koskevat kulttuuritoimikunnan viime keväänä järjestämää kevätpäivää. Vastaamalla kyselyyn annat tärkeää palautetta kulttuuritoimikunnan toiminnasta.

Kyselyyn vastaamiseen ei mene kuin hetki. Vastaaminen on vapaaehtoista ja se tapahtuu nimettömänä. Vastaukset käsitellään täysin luottamuksellisesti.

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

Syysterveisin,

Sanna Hatakka & Tuire Hyvönen

Sanna Hatakka & Tuire Hyvönen

KYSELYLOMAKE KEVÄTPÄIVÄSTÄ VISAMÄEN JA VANAJANHARJUN PALVELUKOTIEN ASUKKAILLE

Kyselyyn vastaajan sukupuoli Nainen Mies
Palvelukotisi Visamäki Vanajanharju
Kauanko olet asunut palvelukodissa? _____ vuotta

Ympyröi mielestäsi paras vaihtoehto:

Osallistuin kulttuuritoimikunnan järjestämään kevätpäivään	Kyllä	En
Olin mukana kevätpäivän järjestelyissä (esim. pöytien ja tuolien kantamisessa)	Kyllä	En
Olen kiinnostunut jatkossa osallistumaan kevätpäivän kaltaisiin tapahtumiin	Kyllä	En
Kevätpäivä oli mukava tapahtuma	Kyllä	Ei
Onko muissa tapahtumissa ollut kevätpäivän kaltaista ohjelmaa, esimerkiksi runonlausuntaa?	Kyllä	Ei

Ympyröi mielestäsi paras vaihtoehto:

1 = huonosti 2 = välttävästi 3 = tyydyttävästi 4 = hyvin 5 = erinomaisesti

Kevätpäivä vastasi odotuksiani	1	2	3	4	5
Muut ottivat minut huomioon kevätpäivässä	1	2	3	4	5
Kevätpäivästä välittyi hyvä yhteishenki	1	2	3	4	5
Kevätpäivä osoittautui hienoksi näytteeksi palvelukotien välisestä yhteistyöstä	1	2	3	4	5

Vastaa seuraaviin kysymyksiin lyhyesti omin sanoin:

Miten kulttuuritoimikunnan toiminta on näkynyt palvelukodeissa?

Mikä oli mielestäsi parasta kevätpäivässä? Entä huonointa?

Kiitos vastauksistasi ja aurinkoista syksyn jatkoa!

RYHMÄTEEMAHAASTattelun runko

1. TOTEUTUS

- ✓ Kulttuuritoiminnan käynnistyminen ja näkyminen palvelukotien arjessa

2. OSALLISUUS

- ✓ Kulttuuritoimikunnan asukasedustajien osallisuus ja palvelukotien muiden asukkaiden osallisuus
- ✓ Kulttuurimentoreiden keskeinen työnjako ja muiden työntekijöiden kuin kulttuurimentoreiden osallisuus

3. MIELEKKYYS

- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus toiminnan mielekkyydestä asukkaille ja itselle
→ Kulttuuritoimikuntatoiminnan hyvät ja huonot puolet
- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus kulttuuritoiminnan toimivuudesta Mehiläisen konsernissa

4. YHTEINEN TEKEMINEN

- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus palvelukotien ja asukkaiden välisestä yhteistyöstä ja yhteishengestä

5. TOISTEN HUOMIOIMINEN

- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus asukkaiden keskinäisestä toistensa huomioimisesta
- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus asukkaiden toiveiden, ideoiden huomioimisesta kulttuuritoimikunnassa

6. KULTTUURITOIMIKUNNAN TUOMA MUUTOS

- ✓ Kulttuurimentoreiden kokemus tämän kaltaisen toiminnan muutoksesta ajallisesti (ennen kulttuuritoimikuntatoimintaa, sen aikana ja sen jälkeen)

Mitä yhteisöllisyys on?

Yhteisöllisyyttä voi lähteä paikantamaan yhteisöstä. Voi määritellä, mistä yhteisöstä on kyse: luonnollisesta, jonkin asian, alueen tai paikan ympärille muodostuneesta yhteisöstä. Yhteisö voi miettiä päämäärät, tavoitteet, arvot ja normit. Yhteisöllisyys on näiden asioiden tiedostamista, jäsentämistä ja näkyväksi tekemistä.

Yhteisöllisyyttä voi vahvistaa tai suunnata näiden yhteisöä ohjaavien arvojen, normien ja tavoitteiden avulla.

Yhteisöllisyys on

- ihmisten yhteenkuulumisen tarpeen tunnustamista ja arvostamista
- toisten kuulemisesta tulevan uuden voimavaran esiin nostamista
- korostaa sitä, että kannattaa nähdä vaivaa porukan pitämiseksi yhdessä, koska jokaisella on annettavaa
- yhteisö on sitä vahvempi, mitä moninaisempi on sen verkosto ja mitä enemmän on yhdessä ratkottu pulmia
- yhteisöllisyyteen sisältyy luottamus siinä olevia ihmisiä kohtaan
- on osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta
- yhteisöllisyys rakentuu yhteisön jäsenten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa
- ihmisen liittymistä ja identifioitumista johonkin sellaiseen, jonka hän kokee arvokkaana
- Yhteisöllisyys on kokemuksellinen asia: yhteisöllisyyttä on se, että kokee olevansa osallinen ja kokee voivansa vaikuttaa. Kun kokee, että sinusta välitetään ja sinä välität.
- yhteisöllisyys on ennen kaikkea mahdollisuus ja voimavara

Lähde:

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Kasvun kumppanit – Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Työn tueksi. Periaatteet. Yhteisöllisyys. Viitattu 8.12.2011. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys